

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת לך לך

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם ימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.

ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א

בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת

הגליונות בדוא"ל:

8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים

לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת לך לך

מפתח העניינים

מוסכת אברהם אבינו ע"ה / אברהם אבינו ע"ה קיבל שכר כולם / עשרה דורות מנח ועד אברהם / אברהם אבינו ע"ה מילא כל החסרונות של כל אותם הדורות / 'אחד היה אברהם' / ההבדל בין אברהם אבינו ע"ה לנח / העבודה הגדולה של אמונה שהשריש אברהם אבינו ע"ה / במצרים כמעט וחזרו לעבוד עבודה זרה / זכות מה שנגאלנו ממצרים / כחו של אברהם אבינו ע"ה / קיבל שכר כולם / כיון שלא קיים המצווה עליו - חלקו לעולם הבא יינתן למי שקיים כראוי / בדורינו יכול לזכות כנגד כולם / הפרו תורתך - בלי סיבה / 'אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד - עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם' / הסיבה בגינה זכה רבינו האר"י ז"ל למדרגתו / זמנים של רפיון מבלי סיבה / ניצול ימי שישי / גם בבית המדרש וגם בצנעה... / עמוד והחזק בעץ החיים / לדאוג לדור הבא / משלו הנפלא של רבינו יונה / חובת הנאמנות יותר בשעה זו / שכרו הגדול של הנאמן למלך בזמן שבגדו בו / בריזלי הגלעדי / אשרי הזוכה להיות תמיד מוראי פני המלך / האפשרות שיש בידינו / שנת 1948 / שתי סיבות בגינן לא גילה הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה את היעד להליכתו / חביבות לדבר באה על ידי השתוקקות / השתוקקות לקיום מצוות / השתוקקות להבנת ועמל התורה / רושם של שמה או להיפך גורם לחקיקת הדברים / 'כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש - לאו אדעתיה' / הסיבה ששוכח מה שלומד / מעשה על בעל חידושי הר"ם זצ"ל / חיים לא שוכחים / 'לעולם לא אשכח פיקודך, כי בם חייתני' / ליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה / אם יודע את היעד ישנו גרעון ב'לשמה' / גודל הנסיון של 'לך לך' / המאמין לא שואל שאלות / אם אין שאלות - יש אריכות ימים / מעשה נפלא בזה / 'במה הארכת ימים' / תכלית הבקשה על אריכות ימים לזכות לעבוד את ה' יותר / לזכות לאריכות ימים כדי לעבוד את הבורא / להיות כאברהם אבינו ע"ה ללא שאלות וחקירות / עובדא נוראה על בעל הדברי חיים מוצאנו זצ"ל / תשובתו של בעל הדברי חיים זצ"ל / לית דין בר נש / אנתנו נמצאים בידיים טובות

מפתח חידושי תורה

- א. בענין ויעל אברם ממצרים החא ולוט עמו..... כ
 ב. בענין מלך בלע היא צוער..... כ
 ג. בענין עוג שרצה לשאת לאשה את שרה אמנו..... כד
 ד. דבענין דן אנכי..... כה
 ה. בענין אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ..... כט
 ו. בענין אין הנבואה חלה על ערל..... לד
 ז. בענין ברית ותורה..... לז

מפתח שנות היים

- א. בענין דברים השייכים לחכמה מאריכים ימים..... מא
 ב. ביאורים והערות בסוגיית "במה הארכת ימים"..... מא

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין רב נחמן תלמיד שמואל..... מט
 ב. בענין עושין לחי אשירה..... מט

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

מסכת אברהם אבינו ע"ה

בעזרת ה' יתברך, פרשת השבוע פרשת לך לך, ומתחילים אנחנו מסכת חדשה כידוע, "מסכת אברהם אבינו ע"ה", והרבה יש ללמוד ולעיין בה לדידן. 'ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך' (בראשית יב א). אברהם אבינו ע"ה מקבל את הצווי לעזוב את ארצו ומולדתו - וללכת. לא גילה לו להיכן ילך. תלך, 'ולקמן מפרש ואזיל'. כך פותחת התורה את עניינו של אברהם אבינו ע"ה. ובהמשך נעמוד על גודל הנסיון בזה, ועוד.

אברהם אבינו ע"ה קיבל שכר כולם

צריכים לזכור ולהזכיר מה שנתחדש לנו בתורה שבעל פה על מעלתו של אברהם אבינו ע"ה. כך אומר התנא במסכת אבות (פ"ה מ"ב), "עשרה דורות מנח עד אברהם, להודיע כמה ארך אפיים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין, עד שבא אברהם וקיבל עליו שכר כולם". עשרה דורות היו מנח ועד אברהם אבינו ע"ה, וכל אותן הדורות הללו לא היו 'צדיקים גדולים', הם לא עשו נחת רוח לבורא, אלא מכעיסין היו, עד שבא אברהם אבינו ע"ה וקיבל שכר כולם. וזה מוסר השכל נורא, מה יש בכחו של אדם אחד לפעול וליכות.

עשרה דורות מנח ועד אברהם

והחסיד רבינו יונה בביאורו למסכת אבות (שם) מפרש, "עשרה דורות מנח ועד אברהם, ואמרו רבותינו כשמת נח", כשנח נפטר, בזמן סילוקו של צדיק, "היה אברהם אבינו בן נ"ח שנים", בן חמישים ושמונה שנים, "אך כשתמנה התולדות", כאשר תלמד את הפרשה שעברה בהתבוננות, (ולא רק 'לקרוא' כל מה שכתוב שם כמו 'עשרת בני המן האגגי' בנשימה אחת... יש בני אדם מגיעים לפרשיות הללו, שמות וכו', קוראים אותם מהר מהר... לא כך. צריך ללמוד ולהתבונן). "תמצא עשרה דורות ביניהן, כי אף על פי שנה האריך ימים, עשרה דורות הם נחשבים".

אברהם אבינו ע"ה מילא כל החסרונות של כל אותם הדורות

ומה אנו למדים מזה? "להודיע כמה ארך אפיים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין עד שבא אברהם אבינו, ולא אמרו בכאן עד שנפרע מהן", כמו שכתוב בתחילת המשנה (שם), 'עשרה דורות מאדם עד נח, להודיע כמה ארך אפיים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול'. אבל כאן לא אמרו על הדורות שבין נח לאברהם אבינו, שהכעיסו לפניו ית', 'שלבסוף נפרע מהן, כי אברהם אבינו ע"ה מילא כל החסרונות, ועשה טובה כנגד כל רעתם, והצילם מן הפורענות. אך נח לא יוכל להצילם, כי לא היה צדיק כל כך למלא החסרונות".

'אחד היה אברהם'

נורא למתבונן מה שכתוב כאן, 'אחד היה אברהם', אברהם אבינו ע"ה, 'אברהם העברי', כנגד כל אותן עשרה דורות, זה לא זמן קצר כלל, וכל הזמן הזה היו הדורות מכעיסין לפניו, ובא אחד ויחיד, אברהם אבינו ע"ה, ועשה טובות כנגד כל רעתם, את כל מה שהם קלקלו והשחיתו היה אחד שמילא ותיקן והשלים. לא יאומן מה שיש בכחו של אדם אחד לפעול. להשלים כל מה שמקלקלים עשרה דורות! מי יודע כמה נבראים היו בעולם, אלפים רבבות ומיליונים. מי יכול לשער כמה קלקלו והכעיסו, אבל היה אחד שהשלים ומילא את כל החסרונות ועשה טובות כנגד כל רעתם!

ההבדל בין אברהם אבינו ע"ה לנח

ובזכות זו שעשה טובות כנגד כל רעתם, הצילים מן הפורענות. בזכות זו שאברהם אבינו ע"ה השלים ותיקן את כל החסרונות שעשו כל אותן עשרה דורות, זה פעל שניצלו מן הפורענות. חלילה אם לא היה את אברהם אבינו ע"ה מי יודע איזה עוד מין פורענות הייתה מתגלגלת מן השמים. אבל אברהם אבינו ע"ה הציל אותם בפעולות הטובות שלו. מה שאין כן נח, לא היה יכול להציל את דורו, היה בכחו להציל את עצמו לבדו, אבל בעולם היה 'מבול', כי לא היה בכחו כל כך למלא כל החסרונות. תבין מכאן קצת דרגתו של אברהם אבינו ע"ה.

העבודה הגדולה של אמונה שהשריש אברהם אבינו ע"ה

ובזה אנחנו מבינים מה זה כל הזמן מתפללים ומזכירים 'אלהי אברהם', זכות אברהם אבינו ע"ה. והרמב"ם (בהל' ע"ז פ"א ה"ג) כשהוא מתאר ומסביר איך הגיע מצב כזה שיכולים לעבוד עבודה זרה, אנשים שדיברו עם הבורא יתברך, אדם הראשון, קין, כולם דיברו עם בורא עולם, איך הגיעו למצב כזה לעבוד 'עץ ואבן', הרמב"ם מרחיב לבאר את זה, [ובשיעור אחר למדנו כל דבריו], ולדידן אני רוצה לקרוא שורה אחת, מה פעל אברהם אבינו ע"ה בבריאה, "היה" אברהם אבינו ע"ה "מוודיע לכל אחד ואחד" מכל הנבראים, "כפי דעתו", כל אחד מדבר איתו בצורה ובדרך שתתקבל ותתיישב על לבו, "עד שיחזירוהו לדרך האמת", אמונה בבורא יתברך, "עד שנקבצו אליו אלפים ורבבות", שנתקרבו לבורא, "וזהם אנשי בית אברהם", כמו שלמדנו בפרשה 'את הנפש אשר עשו בחרן' (בראשית יב ה), וכמו שמתרגם אונקלוס, "וית נפשתיא דשעבידו לאוריתא בחרן", וכמו שהביא רש"י, "אשר עשו בחרן - שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים, ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאו". ממשיך הרמב"ם, "ושתל בלבם העיקר הגדול הזה", האמונה בבורא, וכך גם יצחק אבינו ע"ה אחריו, וגם בנו ויעקב אבינו ע"ה.

במצרים כמעט וחזרו לעבוד עבודה זרה

עד שירדו ישראל למצרים, וכשהגיעו למצרים חזרו ללמוד ממעשיהם. 'וירעו אותנו המצרים ויענונו, ויתנו עלינו עבודה קשה' (דברים כו ו), וביארו המפרשים המהר"ם אלשיך ע"ה (דברים כו טו), וכ"ה בשפתי כהן במדבר כד טו, ואור החיים דברים כו ו, וכלי יקר שמות א ט, והעמק דבר דברים שם ועוד), שהפירוש 'וירעו אותנו המצרים', שעשו אותנו רעים. כשכלל ישראל היה שם במצרים, ב'ערוות הארץ' (בראשית מב ט), מקום טמא ביותר, עם אנשים גרועים ומושחתים, ובמשך הזמן הדברים חודרים ונכנסים אצלו. כלל ישראל התחיל ללמוד ממעשיהם הרעים. וכלשון הרמב"ם (שם), **"וכמעט קט"** לא היה חסר הרבה, רגע אחד, וחלילה **"היה העיקר ששתל אברהם אבינו ע"ה נעקר"**, מה שאברהם אבינו ע"ה פעל והתאמץ לתקוע ולשתול אמונה בלב הנבראים, חלילה היה האילן הזה מתבטל ונעקר, **"וחוזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותו"**, כמנהג אומות העולם שאינם מכירים את הבורא. ח"ו.

זכות מה שנגאלנו ממצרים

והיאך נגאלנו ממצרים? - ממשיך הרמב"ם: **"ומאהבת ה' אותנו"**, חס רחמנא עלינו אהבה עצומה, ולא לפי מעשינו, **"ומזומרו את השבועה לאברהם אבינו ע"ה"**, אברהם אוהבי', היה ברית ושבועה בין אברהם אבינו ע"ה לקב"ה, והקב"ה זכר ושמר את ה'ברית', ולכן **"עשה"** את **"משה רבינו ע"ה רבן של כל הנביאים, ושלחו"**, והוציא אותנו ממצרים, וקיבלנו את התורה וחזרנו להיות אומה נבחרה.

כחו של אברהם אבינו ע"ה

רואים כאן שוב גודל כחו של אברהם אבינו ע"ה, שהקב"ה גאל אותנו ממצרים לא בגלל מעשינו הטובים, 'ואת ערום ועריה' (יחזקאל טו כב), ועם כל זה 'כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב' (תהלים צד יד), בכל מצב ובכל עידן, (וצריכים לזכור את זה). וכל זה בזכות ברית אבות, אברהם אבינו ע"ה, הקב"ה זכר את השבועה לאברהם וגאל אותנו. הרי לך כחו הגדול והעצום של אברהם אבינו ע"ה, שאחד בנבראים יכל להשלים ולתקן כל הקלקולים והחסרונות שפעלו כל הדורות, ובוה עמד והציל את כולם, ולא רק את אותו הדור, אלא זכותו היא שעמדה לכלל ישראל בדורות הבאים ובזמנינו אנו.

קיבל שכר כולם

ועל כן שכרו נפלא, כמו שאומר התנא, **"עד שבא אברהם - וקיבל עליו שכר כולם"**, אני לא יכול לתאר כלל, קצרה דעתי מלהכיל והפה מלתאר מה זה שאדם אחד זוכה בשכר של עשרה דורות, של מיליונים של נבראים! שכל אחד ידמה בנפשו.

כיון שלא קיים המצווה עליו - חלקו לעולם הבא יינתן למי שקיים כראוי ומפרש החסיד רבינו יונה, "ונטל שכר כולם, ואף על פי שלכל האדם יש להם חלק בגן עדן וחלק בגיהנם, אם יזכה - יטול חלקו בגן עדן. אם נתחייב בדינו - יטלנו בגיהנם. אבל מאחר שכולם נצטוו לעשות טובה, וזה אינו עושה וחבירו מקיים צווי וצווי עצמו, מידת הדין נותנת שיטול חלקו וחלק חברו בגן עדן, ועל זה נטל אברהם אבינו שכר כולם", אם אדם לא עשה המוטל עליו, לא השתדל והתאמץ בעבודת השי"ת, ואחר עשה את חלקו, בדין הוא שיטול את שכרו. הוא נוטל את חלקו ואת חלק חברו בגן עדן. לכן נטל אברהם אבינו ע"ה שכר כולם, שכר עשרה דורות, כי הם לא מילאו את טובתם, לא השלימו את מה שצריך להשלים, ובא אברהם אבינו ע"ה והשלים החסרונות, ובדין הוא שיטול שכר כולם. הרי אחד שנטל שכר עשרה דורות. לא יאומן.

בדורינו יכול לזכות כנגד כולם

וכל זה לימוד לדין. אמת, אנחנו לא בדורו של אברהם אבינו ע"ה. אבל הכלל הזה שיש אפשרות שיהיה האדם נוטל שכר הרבה של אחרים, קיים בכל דור ודור. כך ממשך רבינו יונה, "וזהו שנאמר 'עת לעשות לה' הפרו תורתך' (תהלים קיט קכו), אם ראית דור שמתרשל מן התורה עסוק בה, ופשטיה דקרא עת לעשות בשביל ה'. ודומה לו אמרי לי אחי הוא כמו בשבילי. הפרו תורתך, אחר שכולם מפירין תלמוד תורה, יותר יש לי לעשות בשביל ה' משאר הדורות שחס ושלום שלא תשתכח תורה מישראל".

הפרו תורתך - בלי סיבה

דוד המלך ע"ה אמר, 'עת לעשות לה' הפרו תורתך', פירוש, בזמן שיש מפירים לתורה, אמר רבינו החפץ חיים זצ"ל (ספר שם עולם ח"ב פ"ב), מה זה 'הפרו תורתך', מלשון בעל שמיפר נדרי אשתו, כמו שמצינו בפרשת מטות שאשה שנדרה נדר בעלה ביום שמעו יכול להפר את הנדר, אומר 'אני לא מסכים' ומבטל את זה, הוא לא צריך לנמק ולהסביר, הרי ש'הפרה' עניינה שאדם מיפר בלי סיבה. אותו דבר לגבי 'הפרו תורתך', אם יש מפירי תורה, שהם מפירים את התורה בסגנון הזה, בלי סיבה ומעם, בזה הזמן דייקא עת לעשות לה'. כשיש מציאות של 'הפרו תורתך' - אנחנו צריכים לעמוד בכפליים לתושיה ולהתאמץ ולהתחזק בעבודת ה'.

'אם ראית את הבריות שנתיאשו ידיהן מן התורה מאד'

- עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם'

ועל זה אמרו רבותינו במסכת ברכות (ג.) - ומפורש יותר בלשון הירושלמי ברכות (ספ"ט):

'אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד - עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם'. אם ראית דור שמתייאש מעסק התורה, שמתרשל מעסק התורה, פירוש, שיש רפיון, לימדו אותנו רבותינו, אתה תהיה בר דעת, תהיה סוחר טוב, ואת הזמן הזה תשעבד ותנצל לטובה. אתה 'עמוד והחזק בה' והוי נוטל שכר כולם.

הסיבה בגינה זכה רבינו האר"י ז"ל למדרגתו

וכבר הזכרתי מה שמצאתי כתוב - ולדאבוני אני זוכר המקור, אולי ראיתי זאת בספר בן יהודיע - שאחת הסיבות שהביאו את רבינו האר"י ז"ל לאותן מעלות נוראות מופלאות, עד שרבי שלומיל ז"ל מביא באיגרותיו (עמוד סב) שמרן הבית יוסף ז"ל - שהיה בן דורו של רבינו האר"י ז"ל - העיד ואמר על רבינו האר"י ז"ל, "היכן הוא כח ביד שום מלאך לידע מה שיודע הוא [רבינו האר"י ז"ל], אין זה כי אם נשמה אחת מהנביאים הראשונים, שאפילו תנא אינו יכול לומר", והדברים נוראים. מה הזכות שלו שבה השיג והגיע לאותן מדרגות נפלאות שאין להן חבר וריע, שחידש לנו תורה שבדברי הראשונים כולה ב'רמזים' והוא פתח לנו שערי אורה בשמונה שערים. מה הביא אותו למדרגה הזו? אחת הסיבות בגלל שהיה רבינו האר"י ז"ל מתאמץ ללמוד בזמנים שאין בהם ריבוי לימוד.

האר"י ז"ל זכה למדרגתו בגלל שמחתו בקיום המצוות

א.

כולם מכירים מה שמובא בספר חרדים (בהקדמה בתנאי המצוות תנאי ד) ועוד שגילה רבינו האר"י ז"ל לאיש סודו, שהסיבה בגללה זכה להגיע למדרגות אלו, בגלל שהיה שמח בעשיית המצוה (הובא בדברי החיד"א בספר מורה באצבע אות שכו, וע' לב דוד פרק יד). וזה אמת ויציב. המעלה של קיום מצוה בשמחה עצומה גדולה לאין ערוך.

החובה של השמחה בקיום תורה ומצוות

כתב רבינו האר"י ז"ל (שער רוח הקודש דף י ע"ב) "צריך האדם בעת קיומו כל מצוה ומצוה, או בהתעסקו בתורה, או כשמתפלל התפלה, להיות שמח וטוב לב יותר מכאשר מרוויח או מוצא אלף אלפים דינרי זהב", צריך האדם בשעה שלומד ומקיים מצוות להיות שמח בקיום מצות ועבודת ה' יותר משינתו לו אלף אלפים דינרי זהב. וכבר אמרתי שאני לדאבוני לא ראיתי מעולם "דינרי זהב", לא יודע איך זה נראה, (חוץ מהמטבעות משוקלד בפורים...). רק יכול לתאר... אלף אלפים. מיליון דינרי זהב. (רק אני אומר את המספר הזה - 'מיליון' - כולם מחייכים ושמחים...). כשאתה בא לשיעור תורה, כשאתה קובע עיתים לתורה, כשאתה לומד תורה, כשאתה מקיים מצוה, כשאתה עונה 'אמן' יהא שמיה רבא', כשאתה נוטל ידיים, כשאתה מברך ברכת המזון, וכן הלאה, אתה צריך להיות שמח יותר מאשר זכית וקיבלת אלף אלפים של 'דינרי זהב' כאלו. זה הציור שרבינו האר"י ז"ל ממחיש לנו.

זמנים של רפיון מבלי סיבה

ישנם ימים ושעות, ש'משום בה', בלי סיבה אמיתית, 'הפרו תורתך', יש התרשלות מעסק התורה. לא כל כך לומדים בזמנים הללו. ומי שהוא בר דעת, ומח לו בקדקדו, את הזמנים הללו ישעבד וינצל לתורה. והוא זוכה כנגד כולם!

ניצול ימי שישי

למשל, יום שישי אחר הצהריים, בפרט בתקופת הקיץ, השעות הללו של אחר הצהריים בערב שבת הם נשמטות לאדם 'מתחת ליד', הוא בעצמו לא יודע איך עבר והתבטל הזמן. אם אדם ינצל את הזמנים הללו - יכול הוא להרויח הרבה מאד. הלימוד בשעות האלו יקר מכל יקר.

גם בכית המדרש וגם בצנעה...

לפני רבות בשנים שמעתי מאחי הג"ר ראובן שליט"א, (עוד כשהיה ילד צעיר לימים), הקשה קושיא ואמר פשט בדרך צחות בדברי הרמב"ם. בהלכות תלמוד תורה (פ"ג) שלכאורה יש סתירה מיניה וביה, "אמרו חכמים ברית כרותה שכל היגע בתורתו בבית המדרש לא במהרה הוא משכח, וכל היגע בתלמודו בצנעה מחכים שנאמר ואת צנועים חכמה", והדברים סותרים מיניה וביה, אם לומד בבית המדרש הרי זה לא בצנעה. ותיירץ, הרמב"ם מדבר על יום שישי אחר הצהריים, גם לומד בבית המדרש וגם לומד בצנעה...

עמוד והחזק בעין החיים

ישנם ימים זמנים ודורות של 'מפירי תורה', כנגדם עמוד אתה והחזק בעין החיים, החזק בעסק התורה, כי עת לעשות לה'. אחר שכולם מפירים תלמוד תורה, יותר יש לאדם לעשות בשביל ה', יותר משאר הדורות.

לדאוג לדור הבא

בכל דור ודור אנחנו עבדי המקום ברוך הוא, וזה התפקיד שלנו להשאיר אחרינו עוד עבדי ה'. דוד המלך ע"ה אמר בתהלים (קמה ד), 'דור לדור ישבח מעשיך', ופירש הגאון בעל ברכת שמואל מקמניץ זצ"ל, שהדור הזה צריך לדאוג שגם הדור הבא ימשיך לדאוג הלאה לדור הבא שימשיך לשבח את הבורא. דור לדור יפעל שימשיכו הלאה לשבח ולקלס את

חי העולמים. זה התפקיד שלנו. להעמיד הלאה לדורות הבאים עבדים נאמנים לבורא ית'. בכל דור ודור יש עובדי ה', וצריכים לדאוג לזה. אבל אומר רבינו יונה, אם יש דורות שמפירים תלמוד תורה, דייקא בדורות כאלה צריך יותר לפעול ולעשות בשביל ה'. כדי שחלילה לא תשתכח תורה מישראל.

משלֵו הנפלאַ שֵׁל רבינו יונה

ומביא רבינו יונה משל נפלא, "משל למלך שכל עבדיו בוגדים בו", מלך שכל עבדיו בגדו בו, המשרתים העובדים והשרים של המלך קמו כאיש אחד כנגדו ובגדו בו, עזבו ונטשו אותו, הלכו למחנה האויב, "חוץ מאחד שבהם", חוץ מאחד מהשרים שנשאר נאמן למלך, ולא עזב ולא נטש אותו.

חובת הנאמנות יותר בשעה זו

במצב כזה של בגידה, של 'בגד בוגדים בגדו' ועזבו את המלך, "הלא באותו זמן צריך ללכת עמו באמת ובלבב שלם משאר הזמנים", אחרי שיש נטישה ובגידה במלך, מי שנשאר נאמן למלך, לא יכול להיות 'חצי נאמן', הוא צריך ללכת בנאמנות ולעבוד יותר משאר הזמנים.

שכרו הגדולֵ שֵׁל הנאמן לַמלֶךְ בזמן שבגדו בו

והפועל היוצא למי שאכן יישאר נאמן למלך בשעה שבגדו בו, 'וגם כי כל ימיו יאהבנו המלך אהבה רבה. והרבה משאת זה כמשאת כולם'. במצב כזה של הפרת תורה, של בגידה במלך, ועם כל זה האדם נשאר נאמן לחי העולמים, ומשרת ועובד אותו באמת ובלבב שלם, אשריו ואשרי חלקו, יזכה למה שאחרים לא זכו, יזכה לאהבת המלך באמיתות, ושגם שכרו יהיה רב ועצום, כי זה לא זמן רגיל, זה 'זמן חירום', זמן של בגידה שעוזבים ונוטשים את המלך והוא בכל זאת נשאר נאמן למלך. אשריו. המלך לא ישכח לו זאת לעולם, ויאהב אותו אהבה עצומה, ויתן לו שכרו מושלם.

ברזילי הגלעדי

וכך מצינו אצל דוד המלך ע"ה, קודם פטירתו קרא לבנו שלמה המלך ע"ה, מצווה אותו כמה צווים, אחד מהם, אמר לו, אתה זוכר, אני נרדפתי על ידי בני - אחיך - אבשלום, כמו שידוע, שלא פחות ולא יותר רצה להרוג אותו, את אביו דוד המלך ע"ה, ואלמלא שהופרה העצה של אחיתופל, מי יודע מה היה קורה. ועל ידי שהופרה עצת אחיתופל, דוד המלך ניצל, ויכל לעבור את עבר הירד ולהגיע ל'ברזילי הגלעדי', וישב אצלו והוא טיפל בו

וכו', וחזר דוד המלך להיות מלך. ועכשיו מוריש את המלוכה לבנו שלמה המלך ע"ה. אמר לו, אני מצווה עליך שברזילי הגלעדי, שהוא דאג לי באותו זמן שכולם מרדו בי, והייתי צריך לברוח יחף להציל את חיי מפני אחיך, שהוא גנב את לב העם איתו, ורק ברזילי נשאר נאמן לי, אני מבקש ממך, שבניו יהיו מרואי פניך תמיד ויאכלו על שלחנך תמיד (מלכים א ב ז). כל זמן שיש סעודה אצל המלך, בני 'ברזילי הגלעדי' מוזמנים. כי הוא הציל את דוד המלך ע"ה. כולם עזבו אותו, אבשלום הצליח לגנוב את לב העם, אבל ברזילי נשאר לשרת ולהגן על המלך בנאמנות. דוד המלך זכר לו את החסד הזה. ולכן הוא מבקש מבנו שלמה שבניו יהיו מרואי פני המלך תמיד. ותמיד יהיו מאוכלי שלחנך, בכל מצב, בכל סעודה.

אשרי הזוכה לחיות תמיד מרואי פני המלך

בדיוק כך עם הבורא ית'. אשרי הזוכה להישאר נאמן באמיתות לבורא בשעה שבוגדים בו. יזכה הוא להיות מרואי פני המלך תמיד. ו'באור פני מלך חיים' (משלי טו טו). אשרי הזוכה. זה צו לשעה ולדורות. כמו שהיה בדורו של אברהם אבינו ע"ה - כך בזמנינו יש לדאבוננו מפירי ברית ותורה, והחשוב כעת יותר מכל זמן אחר, 'עת לעשות' מתי ש'הפרו תורתך'. למען ה'. כשיש מצב של עקירת הדת (רח"ל), זו השעה להתחזק. לעשות לה'.

האפשרות שיש בידינו

זה הלימוד שיש לנו מוסר השכל מאברהם אבינו ע"ה, שזכה וקיבל שכר כולם, ובצדק, כך גם לדין. גם אנחנו יכולים. שכל אחד יתקע לו את הדברים עמוק בלב. מה יכול כל אחד ואחד להיות פועל ומציל לכל בית ישראל. בתורה שלו, במצוות שלו, בחיזוק האמונה, בכל פעולה טובה, ב'בין אדם לחבירו' ו'בין אדם למקום', שמירת שבת, טהרה, וכן הלאה, כל מה שפועל למען עת לעשות ה', זו הגנה והצלה לכל בית ישראל. וגם שכרו מושלם, יאהבנו המלך אהבה רבה, וגם שכרו המעותד לו אדיר ועצום. וכמו שאמרנו, אברהם אבינו ע"ה זכה ונטל שכר כל הדורות. ואנחנו היום באותה בחינה. היום, הפקר לכל. יכולים כולם ליזכות הרבה הרבה על ידי שנעשה את רצון הבורא כמו שהוא רוצה.

שנת 1948

אברהם אבינו ע"ה כידוע היה ראש וראשון ב'אמונת אומן', המייסד של בית ישראל, ויש תאריך שכל אחד ואחד מאיתנו חייב לזכור אותו ולחקוק אותו בלוח לבו, היא השנה

הגורלית והקריטית שהייתה לבית ישראל, שנה שאסור לשכוח אותה, שנת 1948. (לבריאה אני מתכוין, לא כמו שיש מי שחשב...). בשנה הזו נולד אברהם אבינו ע"ה. ראש אמונת אומן. ונתייסד ממנו ועל ידו בית ישראל. 'אברהם אוהבי'. [וכבר דיברנו על התואר הזה 'אברהם אוהבי'].

שתי סיבות בגינן לא גילתה הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה את היעד להליכתו

בתחילת הפרשה אברהם אבינו ע"ה מקבל צווי מהבורא ית', 'ויאמר ה' אל אברם, לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, אל הארץ אשר אראך' (בראשית יב א). ולא נתגלה לו המקום אליו עליו ללכת. למה באמת לא נתברר ולא נתגלה לו המקום, ולמה לא גילה לו מיד? למה באמת בורא עולם סתם את הדברים ולא ביאר להדיא במפורש להיכן ילך, רק באופן סתמי, 'לך לך - מארצך'? אומר רש"י, "אל הארץ אשר אראך - לא גלה לו הארץ מיד, כדי להבבה בעיניו", שיבוא לארץ ישראל בחביבות, "ולתת לו שכר על כל דיבור ודיבור", וליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה, כך אמרו רבותינו במדרש (בראשית רבה פר' לט סי' ט).

חביבות לדבר באה על ידי השתוקקות

רבינו הגדול הסטייפלער זצ"ל בספרו ברכת פריץ על התורה (פרשת לך לך), מלמד אותנו יסוד גדול, הרי אחד הטעמים שהסתיר חי העולמים 'את הארץ אשר אראך', הוא - כמו שאמרנו - כדי שישתוקק, שיהיה אברהם אבינו ע"ה צמא לדבר לדעת להיכן יגיע, וזה עצמו מביא וקונה את החביבות לארץ ישראל.

הרי איך נוצר חביבות לדבר מה? הכלל הוא, כאשר אדם טורח ומחפש דבר מה, משתוקק לדבר, זה בוער לו כאש בעצמות, הוא מחפש את זה זמן וזמנים טובא - הדבר הזה נחקק. ההשתוקקות, הרצון, הטורח בחיפוש להשיג הדבר, גורם לו שהדבר חביב אצלו. אם זה היה בא אליו בלי טורח ובלי חשק, בא לו בהיסח הדעת 'כלאתד יד', לא היה כל כך חביב בעיניו. דבר שאדם כל כך מתגעגע ומשתוקק וחפץ וצמא אליו - יש לו חביבות.

השתוקקות לקיום מצוות

אותו דבר בעבודת ה'. להיות משתוקק ומצפה לקיום תורה ולקיום מצוות. לא להסיח דעת מהדברים הללו, שתמיד יהיו הדברים מצויירים כנגד עיניו. דוגמא לדבר, מה שכמדומני מובא בספר אורחות רבינו כי בימי החנוכה - שמתקרבים ובאים - היה רבינו הגדול בעל חזון איש זצ"ל (שהשבע יומא דהילולא דליה ז"ע), מדבר מתכנן ומחכה ומצפה למצות לחג הפסח. היה שואל, 'איפה נעשה את האפיית מצות?', 'ומי יעבוד במאפיה?', 'מי יהיה מרדד, ומי יהיה האופה' וכו' וכו'. ולכאורה, עכשיו חנוכה, מי חושב על 'מצות' לפסח, כולם חושבים על 'לביבות' של 'חנוכה'... אלא כאן אתה רואה את ההשתוקקות והגעגועים. וזה עצמו מביא חביבות.

השתוקקות להבנת ועמל התורה

אותו דבר בעסק התורה. המשתוקק להבין אמיתות הדברים, יגע ומשתדל אחריהם, טורח עליהם זמן וזמנים טובא, עוד הפעם חוקר לומד ומעיין, ממילא כשזוכה אחר כך שהדברים מתבררים לו, הם חביבים בעיניו מאד. כי הרבה הוא נתייגע עד שנתבררו ונתלבנו ונתבהרו הדברים, זה לא בא 'בהסח הדעת', זה בא בעמילות, בטורח, בהשתוקקות. ולכן זה חביב בעיניו. לעומת זאת, מי ש'על הדרך' זה בא לו, בלי הטורח וההתאמצות, זה פחות חשוב אצלו.

רושם של שמה או לחיפך גורם לחקיקת הדברים

דבר שעושה על האדם רושם גדול, של שמחה - או להיפך חלילה - הוא זוכר אותו זמן רב. הדבר נחקק בזכרונו. דברים שאדם מתאמץ בהם, שהשתדל וטרח עליהם הרבה, זוכה להם בסופה של יגיעה, הוא יזכור אותם. אבל בדבר שאין לו חשק והשתוקקות להשיג את הדבר, גם אם השיג אותו 'בהסח הדעת', הוא לא כל כך שמח, וזה לא יעשה כל כך רושם אצלו. יעבור איזה זמן והוא ישכח מזה.

'כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש - לאו אדעתיה'

רבותינו אמרו בגמרא (שבועות מא סע"ב ועוד), 'כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש - לאו אדעתיה'. דבר שלא מוטל על האדם לזכור אותו, אחרי זמן קצר שוכח אותו, הוא לא נחקק אצלו. זכרון של דבר בא לפי התשוקה של הדבר, כמה הוא משתוקק וטורח ומעוניין בדבר, וממילא הדברים נקבעים בזכרונו.

הסיבה ששוכח מה שלומד

הרבה פעמים אדם אומר 'שכחתי, למה אני שוכח? הרי למדתי, מדוע שכחתי?!'. רואים מכאן יסוד, כמה שזה יקר וחביב אצל האדם, כך זה ייקבע בזכרונו. זה התשובה. זכרון של הדבר הוא לפי מה שהוא חשוב אצלו.

מעשה על בעל חידושי הרי"ם זצ"ל

מספרים על הגאון אדמו"ר בעל חידושי הרי"ם זצ"ל, שנכנסו אצלו איזה יהודי, ואמר לו, 'כבוד הרב, יש לי פלא ותמיהא גדולה, תעזור לי. אני לא זוכר מה שאני לומד, בא לשיעור תורה, מקשיב, אבל אני יוצא מהשיעור ומגיע לבית, שואלים אותי, 'מה למדו

היום?', 'מה חידושים שמעת?', אני מתאמץ ובקושי זוכר משהו מדהשיעור, (כוס תה' הביאו, זה אני זוכר...), כל הזמן שוכח, למה זה כך מידת השכחה שלי?! ממש 'גאון בשכחה...!'

חיים לא שוכחים

נענה ואמר לו החידושי הרי"ם, 'הואיל ואתה כזה שכחן, אני רוצה לשאול אותך שאלה, תגיד לי, קרה לך פעם בשעה שאתה יושב ואוכל ארוחת צהריים, ואת הכף של ה'מרק' שכחת את הדרך ואת המסלול להכניס ל'פה', והכנסת בטעות ל'אוזן' או ל'עין' או ל'אף'?!... קרה לך שלקחת את הכף של המרק, ושכחת להכניס זאת לפיך, אלא הכנסת את זה באוזן של החבר שיושב לידך?!... לא שמענו מעולם כדבר הזה. לא ב'סיפורים' ואפילו לא ב'חלום'... שאדם יקח את ה'כפית' ויכניס ל'אף' או ל'אוזן'?!... את זה תמיד הוא יודע... גם אם תעיר אותו בחצי הלילה, הוא זוכר היטב בדיוק, 'את הכף של האוכל מכניסים לפה'. ולכאורה זה פלא. הרי אתה בעל שכחה, תשכח גם את זה! אלא, יש דברים שאדם לא שוכח, כי אדם יודע שבזה שהוא אוכל הוא חי. אם אדם לא יאכל כמה ימים, הוא ימות ח"ו. המזון מחיה ומפרנס את האדם. לו יפסיק לאכול, ילך הוא לעולמו. זה מושג פשוט שכל אחד יודע. וכיון שהוא יודע וקבוע אצלו בדעתו היטב שבזה שהוא אוכל - הוא חי, ממילא חיים לא שוכחים. זה הסוד והיסוד. **חיים לא שוכחים!** סיים החידושי הרי"ם ואמר לו, 'אם לימוד תורה, והשיעור תורה שאתה הולך, יהיה יקר אצלך כמו חיים - גם כן לא תשכח את זה!'

'לעולם לא אשכח פיקודך, כי בם חייתני'

זה מה שדוד המלך ע"ה אומר במזמור התורה - מזמור קי"ט בספר תהלים (פסוק צג) - 'לעולם לא אשכח פיקודך, כי בם חייתני'. חיים לא שוכחים. אני לא שוכח 'פיקודיך', תורה ומצוות, כי זה חיים. אדם אוהב ורוצה ומשתוקק לחיות, והצמאון הזה יביא לו שזיכור את הדבר. הוא שמח בזה שהוא חי, וכשיש שמחה וצמאון והשתוקקות, יש את הקנין. ואת היסוד הזה למדנו ממה שהקב"ה הסתיר מאברהם אבינו ע"ה את המקום אליו ילך. כדי לחבבה בעיניו. אגלה לך אחר כך, שיהיה לו השתוקקות.

ליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה

אמרו רבותינו עוד טעם במה שהסתיר הקב"ה מאברהם אבינו ע"ה שהיעד הוא ארץ ישראל, כדי ליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה, מה הביאור בזה, הרי אם היה יודע להיכן הוא הולך, היה מתגלה לו שהמבוקש הוא ארץ ישראל, 'ארץ כנען', וכי לא היה לו כל כך הרבה

שכר כמו שנעלם ממנו הדבר, הרי גם אם היה יודע להיכן היעד, בכל זאת, בכל פסיעה ופסיעה שהוא פוסע והולך הוא מקיים את מצות ה' שהקב"ה ציווה עליו 'לך לך'. מה הביאור בזה?

אם יודע את היעד ישנו גרעון ב'לשמה'?

אלא יש כאן עוד יסוד גדול, אם היה אברהם אבינו ע"ה יודע את היעד, אמנם בכל פסיעה הוא מקיים את מצוות ה', אבל כיון שבתוך תוכו מתגנבת לה ההרגשה 'הנה אני כבר מגיע אל המקום המבוקש, לארץ ישראל', הגם שבכל צעד ופסיעה הוא עושה את רצון הבורא שאמר לו 'לך לך' והוא הולך, אבל עדיין מעורב לזה הידיעה 'הנה, אני מתקרב ומגיע לארץ, ונגמור הטלטולים והנדודים וכבר אני מגיע אל המנוחה והנחלה', יש כאן השתתפות של אותה מחשבה - דקה - והיא מעורבת במעשה המצוה שלו, ממילא יש כאן גרעון וחסרון ב'לשמה'. זה מצוה פחותה. אבל עכשיו שאברהם אבינו ע"ה לא יודע בדיוק להיכן הוא צריך להגיע, אלא הוא הולך - לקיים מצות בוראו. הוא איננו יודע אם בהליכתו הוא מתקרב, או שהוא בכלל יותר מתרחק. כאן זה כולו לשמה. כולו לשם שמים. כאן הוא עושה בדיוק את התכלית המבוקש מחי העולמים. ועל כן שכרו גדול עצום ורב.

גודל הנסיון של 'לך לך'

וזה אחד מהנסיונות של אברהם אבינו ע"ה, פתח הדיבור של בורא עולם עם אברהם אבינו ע"ה, 'לך לך מארצך'. איזה אדם תגיד לו 'תלך' והוא לא ישאל 'לאיפה אלך?!'. בלי רמז ובלי כלום. רק צווי, 'תלך', 'לך לך'. אבל אברהם אבינו ע"ה לא חקר ולא שאל, וקיים בדיוק את רצון הבורא. זה פלא. אדם יבוא לביתו, יגיד לאשתו והילדים, 'קומו, אנחנו עוזבים את העיר והמדינה והולכים', שאלה ראשונה שישאלו כולם, 'לאיפה?', יענה להם, 'לא יודע...!'. מה זה לא יודע? ניקח את המזוודה לאן נלך? איזה רכבת ניקח? באיזה תחנה נרד? - לא יודע. זה לא נורמאלי. אבל זה אמונה. לא שואל שאלות. אומרים לי - אני עושה. אם אני מתקרב או מתרחק מהיעד, יגלו לי לקמן. מי יודע מתי, אולי עוד עשר שנים... שלא נבוא לידי נסיון. זה היה אברהם אבינו ע"ה ראש המאמינים. 'אברהם אוהבי'.

המאמין לא שואל שאלות

ויסוד למדנו מכאן, שהמאמין לא שואל שאלות. מי שמאמין בחי העולמים, 'אמונת אומן', מקיים את המצוה ועושה את צווי הבורא ית', ואין לו שאלות וחקירות. אמרו לי - אני עושה. לא שואל לאיזה כיון ולאיזה צד, ומה ה'מסלול'. 'לך לך' - אני הולך. כי אני מאמין בחי העולמים ועושה את רצונו. ולפיכך שכרו גדול עצום ורב.

אם אין שאלות - יש אריכות ימים

וגם אנו בניו של אברהם אבינו ע"ה, צריכים לחיות עם 'אמונת אומן'. לדעת שאנחנו בידיים של אהב, שיותר משהאדם אוהב את עצמו הקב"ה אוהב אותו (כמו שחזרנו על זה הרבה פעמים מדברי החפץ חיים זצ"ל בספר שמירת הלשון ח"א שער הזכירה פ"ב, ובספרו שם עולם ח"א פרק ג). והמאמץ לא חוקר ולא דורש ולא שואל ולא מקשה - וכך יש לו חיים טובים וארוכים.

מעשה נפלא בזה

סיפורתי פעם מעשה נפלא, על אחד מגדולי הצדיקים בדורות שמלפנים, קראו לו רבי שמעון מירוסלב זצ"ל, אומרים שהאריך ימים למעלה מגיל מאה, והיה מגדולי האדמו"רים בדורו, ושאלו אותו התלמידים, 'ילמדנו רבינו, במה הארכת ימים?!'. אמר להם, כל אחד ואחד מבני האדם יהיה מי שיהיה, עובר בחיים שלו ימים לא פשוטים, ימים של תלאות של מצוקות של בעיות, יש אחד שמגיע לימים האלה, כל היום כולו מלא בטענות ומענות על השמים, 'ריבונו של עולם, על מה קרה לי, ולמה קרה לי, ומאי טעמא, למה זה מגיע לי? והרי לכאורה זה מגיע יותר לשכן שממול... מצביע ומראה מקום לבורא... שם צריך להיות כל הצרות הללו, אולי הייתה טעות בכתובת... דלמא בין אויב לאוהב התחלף...'. מלא כל היום בטענות ומענות ושאלות וחקירות ו'תיבות' ו'קושיות'. עד שבשמים אומרים, 'פלוני הזה יותר מדאי חוקר ודורש ושואל, הרבה שאלות ותמיהות יש לו, בא נפיים את דעתו, ניקח אותו אלינו, נביא אותו לשמים, ונסביר לו בטוב טעם ודעת בדיוק, את כל השאלות ואת כל החקירות, את כל התמיהות, שאלת למה ומדוע ומאי טעמא - נפרש לך'. וכך נפטר אותו אחד בגיל מוקדם. ומשיבים לו 'כך שאלת, הנה התשובה. חקרת, הנה ההסבר'.

אמר להם הצדיק, 'אני, כל מה שחלף ועבר עליי, אמרתי 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', 'כי גבר עלינו חסדו'. לא שאלתי ולא חקרתי ולא הקשיתי ותמהתי. כי אני מאמין בחי העולמים. וממילא השאירו אותי כאן... אין לי שאלות. בשביל מה יקחו אותי?!...'

'במה הארכת ימים'

במאמר המוסגר, עיקר השאלה הזו 'במה הארכת ימים', מצינו במסכת מגילה דף שלם (דף כז ע"ב ונמשך לדף כח ע"א) של אמוראים ותנאים קדושים שואלים את רבותיהם, 'ילמדונו רבותינו, במה הארכת ימים?'. והשאלה הזו היא בגלל שתורה היא וללמוד אנחנו צריכים, כי לכאורה באמת, לשאול שאלה כזו אדם זקן, זה שאלה מעליבה, זקן בן מאה, ובא מישהו, אומר לו, 'תשמע, אני רואה שהארכת ימים. איך זה?', והוא חושב, 'מה זה? קצת בחיי? מה איכפת לך?!...!'. אלא, תורה היא וללמוד אני צריך.

תכלית הבקשה על אריכות ימים לזכות לעבוד את ה' יותר

אומר רב סעדיה גאון ז"ל, צריך האדם לבקש ולהתפלל מחי העולמים שיתן לו חיים ארוכים. למה? לא בגלל מה שאומרים 'עדיין לא טיילתי ביגוסלביה וטיבט...', (זה ודאי לא מענין אותי כי הוא זה, מה חסר לנו בירושלים? יש מקום יותר טוב מ'בוכרים'...? אני לא מכיר). אלא תכלית הבקשה לאריכות ימים, כדי לזכות להיות יותר זמן בתפקיד עבד ה' ולעשות את רצונו יתברך. כי 'במתים חפשי'. אדם הלך לעולמו, נגמר. 'היום לעשותם - ומחר לקבל שכרם'. מתי ואיפוא יש את היכולת לקיים תורה ומצוות, רק כאן בעולם הזה. עולם הנצח זה עולם קיבול שכר. העולם של עשיית נחת רוח לבורא יתברך זה כאן ועכשיו. וצריכים לנצל את זה. לחטוף. כי בעולם הבא, 'שם ינחו יגעי כח'. אדם רוצה לעבוד את הבורא יתברך, רוצה לעשות איזה מצווה, להגיד 'אמן יהא שמיה רבא', אין, שם זה עולם של קיבול שכר, כאן זה עולם המעשה, כאן תטרח ותתייגע, וכאן תעשה נחת רוח לבורא יתברך. [וכבר הזכרנו בכיו של הגר"א זצ"ל בשעת פטירתו, על מצות ציצית].

לזכות לאריכות ימים כדי לעבוד את הבורא

זה הסיבה - אומר רב סעדיה גאון ז"ל - שיבקש האדם אריכות ימים. כדי שיוכל לעבוד את בוראו עוד ועוד. זה הטעם ששאלו רבותינו 'במה הארכת ימים?'. כדי ללמוד דעת ולהשכיל לזכות לאריכות ימים ולעבוד את ה' יותר ויותר. [א"ה: ראה עוד בדברי רבינו שליט"א בספר ויחי יעקב (אות ב) שהביא דברי רס"ג ז"ל בספר אמונות ודעות (מאמר י פרק יא) "והאדם הצדיק לא יאהב חיי העולם, כי אם בעבור שהיא מדריגה שיגיע בה ויעלה ממנה אל העולם הבא, לא בעבור עצמה", וע"ש].

לחיות כאברהם אבינו ע"ה ללא שאלות וחקירות

לזכור המאמין צריך להיות כמו אברהם אבינו ע"ה ראש המאמינים 'אמונת אומן', ואנחנו נוסעים - כמו שאמרו רבותינו המפרשים (ע' רוח חיים אבות פ"ה מ"ג ועוד) - במסילת הברזל שסלל לנו אברהם אבינו ע"ה, לא שאל שאלות, הלך בלי שאלות. כיון שאני יודע שאני נמצא בידיים של מי שדואג ואוהב אותי, מהיכן יבוא השאלות והתמיהות?!

עובדא נוראה על בעל הדברי חיים מצאנז זצ"ל

יש סיפור נורא וקורע לב, אספר בקיצור, מובא בספרים על הגאון בעל דברי חיים מצאנז זצ"ל, יום שישי אחד בעוה"ר קרה מה שקרה באחד מימי שישי, ואחד הבנים שלו כבן תשע שנים בלבד, הלך לעולמו, נפטר. ינוקא. והגאון מצאנז זצוק"ל ישב שבעה, ובאה שבת,

וראו אותו באותה שבת הסמוכה לסילוקו של בנו, שעבד את בוראו כמנהגו. בלא שום שינוי 'כי הוא זה'. באותה עבודה תמה. באותה עבודה שלימה. באותה עבודה בשמחה. בקידוש, עם כל השמחה. ב'טיש' עם כל השמחה והחיות. שאר כל בני הבית, היו במרירות ובצער, בוכים ומתאפקים שלא לבכות בשבת קודש, 'שבת המלכה', אבל אדם הוא בן אדם, לכו קרוע בתוכו. אולם ה'דברי חיים' כשרף של מעלה, עובד בנאמנות ובשמחה. לית דין בר נש. קבר את בנו היום, ביום שישי, ובערב שבת קודש הוא שש ושמח כחתן תחת חופתו.

תשובתו של בעל הדברי חיים זצ"ל

שאלו אותו התלמידים, 'איך זה? איך אתה יכול להיות שמח בשעה כזו?'. אמר להם, 'פשוט מאוד. הגע בעצמך, לפעמים אדם הולך ברחוב לפי תומו, ופתאום הוא מרגיש איזה מכה, מישהו מכה אותו על השכם אחורנית, נותן לו איזה טפיחה חזקה, מהרהר לעצמו, 'מי זה מכה ומרביץ לי?!', מסתובב לראות מי זה, ורואה שעומד שם חבר שלו, מחייך אליו. האם הוא כועס ומתרגז? מחזיר לו? ודאי שלא. הוא יודע שהוא עשה את זה כי הוא ידיד וחבר. והוא מאיר לו פנים ומחייך אליו. גם אצלי זה היה כך. קיבלתי מכה מכאיבה, הסתכלתי לראות מי עשה לי את זה? ראיתי כי חי העולמים ית"ש. אבא אוהב ונאמן. הוא עשה לי את זה. אם כן החזרתי לו חיוך'.

לית דין בר נש

כי המאמין אין לו שאלות. זה המוסר השכל הנורא. קל להגיד, אבל אשרי מי שחי כך. שיודע וקונה את הדבר הזה, בכל כולו ולבו. זה הייתה העבודה של הגאון בעל דברי חיים מצאנו זצ"ל. לית דין בר נש.

אנחנו נמצאים בידיים טובות

אנחנו נמצאים בידיים של אבא, אבא אוהב, אבא רחמן, אבא שרוצה בכל מאודו רק את טובת הבן, ולכן אין מקום לשאלות, זה מיותר. אנחנו נמצאים בידיים טובות. רק להמשיך הלאה לעשות את מה שנצטוונו לעשות. זה הלימוד מוסר מאברהם אבינו ע"ה.

חידו"ת פרשת לך לך

א. בענין ויעל אברם ממצרים הוא ולוט עמו

בראשית (י"ב ד'): "וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו ולוט ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן, ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן, ויצאו ללכת ארצה כנען, ויבואו ארצה כנען וגו', ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם כי כבד הרעב בארץ וגו', ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אתו ואת אשתו ואת כל אשר לו, ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו ולוט עמו הנגבה".

ובס"ד נתעוררתי דלכאורה יש להבין שברדת אברם למצרים אין התורה מציינת שגם לוט ירד עמו, ורק כשאברהם חוזר ממצרים לארץ ישראל, אז התורה אומרת שגם לוט עלה עמו לארץ ישראל, ולכאורה הדבר צריך טעם, ועיינתי קצת במפרשי התורה וכעת לא ראיתי שעמדו בזה.

ואמרתי בדרך אפשר בס"ד שהנה לוט לא היה צדיק גדול כנודע, ועיין בחיבורי הנכחי לעיל (סימן #) שהארכתי להביא דברי רז"ל ברשעות וגנות לוט ע"ש, ויש לומר דלכן אין התורה מזכירה שאברהם לקח אתו את לוט בירידתו למצרים, בבחינת שם רשעים ירקב, מה שאין כן כשאברהם עולה וחוזר לארץ ישראל שם התורה כן הזכירה את לוט בסיבת ובעבור המעשה הטוב שעשה אז עם אברהם, וכאומרם במדרש בראשית רבה (פנ"א ס"ו): "ויהי בשחת אלהים את ערי הככר ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מה זכירה נזכר לו שתיקה ששתק לאברהם בשעה שאמר אברהם על שרה אשתו אחותי היא היה יודע ושותק", והביא הדברים רש"י ז"ל בפירושו לתורה בראשית (י"ט כ"ט) ודוק היטב.

ומצאתי בספר תפארת יהונתן בראשית שם שכתב: "ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו ולוט עמו הנגבה, סיפר בשבחו של לוט שאף שהוא הורשה לשבת במצרים מכל מקום לא רצה לפרוש מאברם ועלה עמו לארץ הנגב, ומצרים היא ארץ שמנה", ועכשיו ראיתי לרבינו הרד"ק ז"ל בראשית שם שכתב: "ויעל אברהם וגו' וכל אשר לו ולוט עמו, אף על פי שהשובע במצרים לא רצה להפרד מאברהם", וגם לפי דרכם ז"ל יש לומר כנ"ל שעם שהיה יכול לוט להשאיר במצרים שאין בה רעב והיא ארץ שמנה, מכל מקום לא רצה להפרד ולפרוש מאברהם אבינו ע"ה ודא והניא ליה שהזכירה אותו התורה כשעלו מארץ מצרים ודוק.

ב. בענין מלך בלע היא צוער

בראשית (י"ד א'): "ויהי בימי אמרפל מלך שנער, אריון מלך אלסר, כדלעמר מלך עילם, ותדעל מלך גוים, עשו מלחמה את ברע מלך סדם, ואת ברשע מלך עמרה, שנאב מלך אדמה, ושמאבר מלך צבויס, ומלך בלע היא צער".

ורבותינו ז"ל במדרש בראשית רבה (פמ"ב ס"ה) אמרו: "רבי מאיר היה דורש שמות, ברע שהיה בן רע, ברשע שהיה בן רשע, שנאב שהיה שואב ממון, שמאבר שהיה פורח ומביא ממון, בלע שנתבלעו דיוריה", ובפירושו מתנות כהונה שם כתב: "בלע דורש לשון בולע ומביא ממון בגזל ועולה" עכ"ל.

ובמדרש תנחומא (פרשת לך לך ס"ח): "ברע שהיה רע לשמים ולבריות, ברשע שנעשה רשע, שנאב שהיה שונא לאב שבשמים, שמאבר שאמר אעלה באבר על במתי עב".

ובספר מדרש אגדה בראשית שם: "את ברע מלך סדום, שכל ימיו היה ברע: ואת ברשע, שכל ימיו היה ברשע: שנאב מלך אדמה. שהיה שונא לאבינו שבשמים: ושמאבר, שאמר מי יתן לי אבר ואעלה ואשב לי ברקיע ואעשה לי שם: בלע, שהיה ראוי שתבלע דיוריה אלא היא צוער".

ורש"י ז"ל פירש: "ברע, רע לשמים ורע לבריות: ברשע, שנתעלה ברשעו: שנאב, שונא אביו שבשמים: שמאבר, שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בקב"ה: בלע, שם העיר", ונראה שרש"י ז"ל כתב פירושו על פי דברי חז"ל במדרש תנחומא כמו שיראה מי שיטעה הדברים, אלא שיש שינוי שבמדרש תנחומא אמרו ברשע שנעשה רשע, ורש"י ז"ל פירש שנתעלה ברשעו, ואולי כך היתה גירסת רש"י במדרש ודוק.

והנה מה שכתב רש"י ז"ל בלע שם העיר, ראיתי שכך כתב גם הרד"ק ז"ל בראשית (י"ט כ"ב) שבלע שם העיר ע"ש, ויתכן ואפשר שכך יצא לרש"י ז"ל משום שדקדק בדברי מדרש תנחומא הנ"ל ששם דרשו את כל השמות של המלכים לגנאי, את שם ברע מלך סדום, ואת שם ברשע מלך עמורה, ואת שנאב מלך אדמה, ואת שמאבר מלך צבויס, ורק את בלע לא דרשו לגנאי כלל, והוא תימה רבתי, ומזה יצא לרש"י ז"ל שבלע אינו שמו של המלך אלא שם המקום ודוק היטב. [תיבות "ומלך בלע היא צער", עולה בגימטריא "כך שם המקום" ע"ה ודוק].

ובלומדי הדברים תמהתי דאם כפירוש רש"י והרד"ק ז"ל דבלע הוא שם העיר ולא שם המלך, אם כן מה נשתנה שכל שאר המלכים נזכרו בשמותם ובשם מקומם, חוץ ממלך בלע היא צוער שלא נזכר שמו ונזכר רק שם העיר.

וראיתי שכבר עמד בזה הרמב"ן ז"ל וכתב: "וטעם ומלך בלע מפני שמלך על עיר קטנה ואנשים בה מעט, ולא שם לו על פני חוץ", ומתבאר דאכן בלע שם העיר ולא נזכר שם המלך כיון שמלך על עיר קטנה כנ"ל.

עוד ראיתי בפירושו רבינו בעל תרומת הדשן מהר"י איסרלן על רש"י שם שכתב: "ומלך בלע היא צוער, פירש רש"י, שם העיר (בלע היתה). ותימה דלמה לא הזכיר שם המלך כמו באינך. ויש לומר דאפשר שמו של אותו מלך לא היה על שם רשעתו כמו שמאבר ושנאב כדפירש רש"י, והכתוב לא הזכיר שמותם אלא להודיע רשעתם. ואם תאמר בברע וברשע למה לא פירש רש"י שמותם על שם רשעתם, יש לומר דפשט דשמייהו ברשעותם ברע ברשע, וקצת מוכח דמלך בלע לא היה רשע כך כך כאחרים דהא עירו היתה נצלת".

ולפירושו אתי שפיר דהמקרא הזכיר רק את שמות המלכים שמונח בשם שלהם רשעותם, מה שלא היה בשמו של מלך העיר בלע, ולכן לא נזכר שם המלך.

אמנם מה שכתב מהר"י איסרלן ז"ל שרש"י ז"ל במלכים ברע וברשע לא פירש שמותם על שם רשעתם, לא הבנתי שהרי בפירושו רש"י שלפנינו מפורש שפירש על שם רשעותם: "ברע, רע לשמים ורע לבריות: ברשע, שנתעלה ברשעו", ובודאי אצלי שבפירושו רש"י שהיה לפני מהר"י איסרלן ז"ל לא היה כתוב כזאת, ויש לברר, אבל עדיין קשה שהרי חז"ל במדרש בראשית רבה ובמדרש תנחומא אכן כן דרשו לגנאי שמות ברע וברשע ע"ש, וצ"ב.

ועכשיו ראיתי שגם בפירושו המיוחס לרבינו עובדיה מברטנורה ז"ל על התורה הנקרא בשם "עמר נקא" כה כתב: "שנאב שונא אביו שבשמים, שמאבר שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקב"ה, בלע שם העיר ע"כ. קשה מנא ליה [לרש"י] לדרוש כל אלו השמות לגנאי, ועוד למה לא דרש כמו כן ברע וברשע, ועוד מה קשיא ליה שכתב בלע שם עיר. ויש לומר שהוצרך רש"י לומר בלע שם עיר, כדי שלא תחשוב שבלע הוא שמו של מלך צוער, ולכך פירש בלע שם עיר, שהרי כתיב היא צוער שהוא לשון נקבה מוסב אל העיר. ואם כן לא נזכר במקרא שמו של מלך צוער, ודבר של תימה הוא זה למה לא פירש שמו כמו שפירש שמות חבריו, אלא שלא רצה לכתוב את שמו כדי שלא תדרשנו לגנאי כדרך שיש לך לדרוש שמות חבריו, שהרי לא נהפכה צוער כהפיכת חברותיה, והרי לך שלא כתב הכתוב שמותן של ארבעה מלכים אלו אלא כדי לדרשם לגנאי, ולכך דרש רש"י שנאב ושמאבר לגנאי כאשר אתה רואה, ולא דרש ברע וברשע לפי שמעשיהם ברע שהוא רע וברשע שהיה רשע" עכ"ל. [ומה שכתבתי "המיוחס" לרבינו עובדיה מברטנורה, הוא על פי מה שנתבאר היטב בקובץ התורני "מוריה" שנת תשנ"א (גליון ק"ז דף צ"ז ואילך) שלא רבינו עובדיה מברטנורה חיבר ספר זה עש"ב].

ובן יש להבין מה שכתב דמנא ליה לרש"י ז"ל לדרוש שמות אלו לגנאי, ואטו ידיה הוא, והרי חז"ל דרשו שמותם לגנאי כמפורש במדרש בראשית רבה ושם ובמדרש תנחומא שם וכנ"ל, ורש"י ז"ל כמנהגו משם חפר ואכל וכתב דבריו.

ותראה שגם בתרגום המיוחס ליונתן על התורה שם דורש שמותם לגנאי, אלא שהוא דורש השמות לגנאי באופן וסגנון אחר, ודע כי לרש"י ז"ל לא בא תרגום זה המיוחס ליונתן וכפי שהוכחתי בס"ד בחיבורי מנוחת שלום ח"ד (סימן כ"א) והבאתי כן גם מפי סופרים וספרים עש"ב, ועיין מה שכתב בכיור דברי התרגום המיוחס ליונתן הגאון מהרצ"א מדינוב ז"ל בספרו אגרא דכלה שם ודוק היטב.

וגם בעמר נקא הנ"ל עמד שאם בלע שם העיר תמוה שהתורה לא הזכירה שם המלך, ואסברה ניהלן היטב "שלא רצה לכתוב את שמו כדי שלא תדרשנו לגנאי כדרך שיש לך לדרוש שמות חבריו" והשוה דבריו לדברי מהר"י איסרלן ודוק היטב והבן.

והשוה תירוץ זה למה שכתוב בספר לבנת הספיר המיוחס לרבינו דוד בין רבינו יהודה החסיד ז"ל (פרשת לך לך ד"ז סע"ד): "בכולהו אידכרו שמא דילהון באורייתא דהא אישתלים קסטייהו לאיתענשא, דכתיב בסאסאה בשלחה תריבנה, ואיתרעו חבריא (סוטה ט' א') אין הקב"ה נפרע מאומה עד שלוחה ואישתלים קסטה דיליה, ומלך בלע דלא אשתלים קסטיה לא אדכר שמיא עמהון, ורזא דא הבנתי מתוך המדרש בתחילה כתיב וילך איש מבית יהודה סתם בעו

לכסאה ליה מקמי דינא, ולבתר הכי אתיא מידת הדין ואידכר שמיה ושם האיש אלימלך, ואיתענש ואיתפש" ודוק. [מה שרמזו למדרש על אבימלך - הנה כן מצאתי בספר זהר חדש רות (דע"ז ע"א, ודע"ח ע"א), ולרבינו בחיי שמות (ל' י"ב), ולמהר"ם רקאנטי (ס"פ שופטים) ודוק היטב].

ותן דעתך ותראה שגם בדברי העמר נקא הנ"ל מבואר שעמד מדוע רש"י ז"ל לא פירש שמות ברע וברשע שכתב: "ולא דרש [רש"י] ברע וברשע לפי שמעשיהם ברע שהוא רע וברשע שהיה רשע" וכפי שהרגיש גם מהר"י איסרלן, ומוכח כדכתיבנא שלא היה כתוב בפירושו רש"י שלפניהם מה שכתוב לפנינו "ברע, רע לשמים ורע לבריות: ברשע, שנתעלה ברשעו" ודוק. [ונ"ל שיש לתקן לשונו וכך צריך לומר: "ולא דרש ברע וברשע לפי שמעשיהם [ברע], ברע שהוא רע, וברשע שהיה רשע", ואולי גם במקום לפי "מעשיהם" צריך לומר לפי "שמותיהם", וככתוב בפירושו מהר"י איסרלן וכן"ל. ויש לעיין ולברוק אם ספר עמר נקא הושפע מביאורי מהר"י איסרלן].

ועתה בדקתי בפירושו רש"י הנדפס על פי מאה כתבי יד (מהדורת א"ב תנינא) וראיתי שם שהתיבות "ברע, רע לשמים ורע לבריות, ברשע, שנתעלה ברשעו", מוסגרות בסוגריים מרובעות והם סימן להוספה ככתוב שם במבוא בראש הספר (דף ט"ז), ומינה תשמע שלא היו בדברי רש"י ז"ל וכדמוכח מדברי מהרא"י והמיוחס לרבינו עובדיה ז"ל, ועוד עיין בספר צרור המור שם, ולרבינו ה"ט"ז בספר דברי דוד שם הובא בשפתי חכמים,

ולגאון חיד"א ז"ל בספר חומת אנך שם (אות י"ב) ראיתי שכתב: "ומלך בלע היא צוער. צריך לדעת למה לא הזכיר שם המלך כמו דהזכיר האחרים והמפרשים כתבו על שצוער ניצולה. ויש מי שכתב שהיו אנשים בה מעט לכך לא נזכר שם המלך, ולדבריו אתי שפיר דהכתוב עצמו מפרשה ומלך בלע ולא נזכר שם המלך מטעם היות צוער שהיתה קטנה וכמו שאמר הלא מצער היא כפי פשט הכתוב. אך לכאורה אין זה מספיק כיון דעל כל פנים היה מלך היה לו להזכיר שמו. ואין לומר דמשום כבוד המלכים האחרים לא הזכיר שם מלך צוער מכמה טעמים. והיותר נראה דשם המלך גם הוא בלע כשם העיר, וכן ראיתי בספר הישר שכתב ובלע מלך צוער" עכ"ל.

ולא ידעתי מדוע הוזקק הגאון חיד"א ז"ל להביא מספר הישר שאינו מדברות רז"ל כנודע, וטפי היה לו להביא מדברות רבותינו הקדושים במסכת כלה רבתי (פרק ג'): "תנא ארבע מלכים [אמרפל אריוך כדרלעומר תדעל] לא נתכוונו אלא בשביל אברהם, וכו', ולא שבו את לוט, אלא סבורין שהוא אברהם, ואלו [חמשת המלכים] שהיו עם אברהם חייבין יותר מהם, ומשמותם אתה יודע שהם כנוי שמותם, ברע ברעה, ברשע ברשעה, שנאב ישנה אביו, שמאבר שם אבר, בלע בולע", ומפורש שבלע שם המלך ולא שם העיר והוא כשאר המלכים הנזכרים עמו בפסוק. [ואולי מסכת כלה רבתי לא נדפסה בזמן הגאון חיד"א ז"ל].

וחושבני שגם מדברי מדרש בראשית רבה הנ"ל מתבאר דבלע הוא שם המלך שכך דרשו: "ומלך בלע היא צוער, שנתבלעו דיוריה", ובפירושו מתנות כהונה שם כתב: "בלע דורש לשון בולע ומביא ממון בגזל ועולה" עכ"ל, ועיין ברא"ם ז"ל על התורה שם, ואכמ"ל. [ובענין אם בלע הוא שם המלך או שם העיר עיין עוד בחיבורי הנכחי לקמן (סימן #) וצרף לכאן].

ג. בענין עוג שרצה לשאת לאשה את שרה אמנו

בראשית (י"ד י"ג): "ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא שכן באלני ממרא האמרי אחי אשכל ואחי ענר והם בעלי ברית אברם".

ופירש רש"י ז"ל: "ויבא הפליט, לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכתוב כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים וזהו נשאר שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהכו הרפאים בעשתרות קרנים, ובמדרש זה עוג שפלט מדור המבול וזהו מיתר הרפאים שנאמר הנפילים היו בארץ וגו', ומתכוין היה שיהרג אברהם וישא את שרה". [תיבות "ויבא הפליט" בגימטריא "האדם הזה הוא עוג"].

ובך אמרו במדרש בראשית רבה (פמ"ב ס"ח): "ויבא הפליט ריש לקיש בשם בר קפרא הוא עוג הוא פליט, עכשיו אני אומר לו נשבה בן אחיך והוא יוצא למלחמה ונהרג, ואני נוטל את שרי אשתו", וכן הוא במדרש דברים רבה (פ"א סכ"ה) עיין שם. [תיבות "ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא שוכן באלוני ממרא האמורי", עולים בגימטריא "שיהרג אברהם והוא יקח לשרה לאשה", ובאופן נוסף: "ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא שכן באלני ממרא האמרי אחי אשכל ואחי ענר", בגימטריא: "כי רצה עוג שאברם ימות והוא ישא לאשתו"].

והנה עוג ענק היה עיין בספר דברים (ג' י"א) על ערשו ובמפרשים שם, ואמרו במסכת ברכות (נ"ד ב') שמשא רבינו שגובהו היה עשר אמות ומקלו עשר אמות וקפץ עשר אמות, ועם כל זה הגיע אלא לקרסוליו של עוג בלבד, ובמדרש דברים רבה פרשת (פ"א ס"י) אמרו שבזמן המבול לא הגיעו מי המבול רק עד קרסוליו של עוג ע"ש, ועיין מדרש תהלים (מזמור קל"ו) והובא בילקוט שמעוני שם על גובהו הגדול של עוג, ובמסכת נדה (כ"ד ב') קולית של עוג ע"ש, ורש"י ז"ל במדבר (י"ג ל"ג) הביא שהענקים אמרו על המרגלים שהם נראו להם כנמלים, ועיין סוטה (ל"ה א') וברא"ם שם, ובהגהות רש"י ז"ל ברכות (נ"ד ב') עיין שם.

ויש לי להבין ענק נורא כזה יקח לאשה שגודלה כנמלה אתמהא, איני שואל על יחסי אישות, אלא בכלל מה הביאור בדבר שענק אדיר כמוהו ישא אשה כמו שרה וצל"ע, וכעת לא ראיתי מי שעמד בזה, ותימה.

ובתב רבי אברהם יוסף וולף ז"ל בספר רבותינו (דף קכ"א): "בהיות רבינו הקדוש החזון איש ז"ל במינסק, סיפר לו רב אחד כי ראה בספר שמה שמסופר במסכת ברכות (נ"ד ב') על עוג מלך הבשן שעקר הר לזרקו על מחנה ישראל וכו' גוזמה היא העיר לו רבינו הקדוש כי אסור לבטא דברים כאלה, ובליל שבת קודש לא הרשהו לנגוע ביין מחשש נסך, עד שקיבל על עצמו להרהר בתשובה ולא ללגלג שוב על דברי רז"ל".

ובספר הליכות שלמה (בין המצרים דף ת"מ): "ונשאל פעם רבינו [הגרש"ז אויערבאך ז"ל] על דבר מספר ההרוגים העצום הנראה מדברי חז"ל באגדות החורבן, אם נכון לומר דנקטו לשון הפרזה, והשיב בתוקף דח"ו לומר כן ובמעשה שהיה כעין זה אצל רבינו החזון איש ז"ל שחכם אחד פקפק בכגון דא, נזהר מיד ממגעו של השואל ביין שהיה על השולחן, והוסיף רבינו

[הגרשז"א] שבשעתו היה הדבר חידוש בעיני הרואים, אולם נראה שהחזון איש ז"ל בגודל חכמתו ויראתו הבחין באותו שואל שהיה מופלג בתורה ואיש נכבד, שאין תוכו ככרו, ושאלתו הוא מחסרון אמונה ואכן הוכיח סופו על תחילתו, ובאמת בנידון דידן בלאו הכי מוכח גם ממה שאמרו בפסחים (ס"ד ב') על כליות הפסחים שמנאום במצות אגריפס המלך שמנין בני ישראל בזמן הבית היה רב מאוד", וכזאת הובא בספר פאר הדור ח"ב (דף ש"ל) עיין שם.

וגם בספר מעשה איש ח"א (דף רכ"ב) כתוב: "בשיחה אחת התבטא [רבינו החזון איש ז"ל] כל האומר שיש בחז"ל אפילו דיבור אחד שהוא "לאו דוקא" - הריהו מקצץ בנטיעות, והאיש "הבינוני" מוכרח לומר כך כשמצטדק, אף נזהר מלאכול עופות שנשחטו על ידי רב שו"ב פלוני שהיה שו"ב מומחה ואומן יד שנחשד בהשתייכות ל"בינונים" מהטיפוס הנזכר.

רבינו החזון איש ז"ל גרס בעקביות שאדם המסולף בדעות, גרוע ממחלל שבת לטמא יין במגע. הגר"ר שמריהו גריינימן ז"ל שהעיד כך בשמו הוסיף וסיפר על התבטאות רבינו בתקופת וילנא באותו זמן נהג להתארח אצלו בחור למדן מופלג שנהג לכבדו בבקבוק יין מדי יום שישי הוא היה מרבה לשוחח עם רבינו בדברי תורה ופעם העלו את דברי חז"ל בברכות (ג"ד ב') בעוג מלך הבשן שעקר הר כדי להשליכו על מחנה ישראל ונעשה נס שנמלים חררו את פסגתו ונתלה על ראשו כגלגל, והעיר על כך הבחור מסתמא נאמרו הדברים בלשון מליצה והפלגה, פניו של רבינו החזון איש קדרו ואמר לו בחומרא לשבת הבאה אל תביא עמך יין..."

ובה כתב רבינו החזון איש ז"ל בקובץ איגרותיו היקרות ח"א (סימן ט"ו): "גרתעים אנחנו למשמע הטלת ספק בדברי חז"ל בהלכה או באגדה כשמועה של גידוף רח"ל, והנוטה מזה הוא לפי קבלתנו ככופר בדברי רז"ל ושחיתתו נבילה ופסול לעדות ועוד", עש"ב.

ד. דבענין דן אנכי

בראשית (ט"ו י"ג): "ויאמר לאברם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול".

ופירש רש"י ז"ל: "וגם את הגוי, וגם לרבות ארבע מלכיות שאף הם כלים על ששיעבדו את ישראל: דן אנכי, בעשר מכות".

ומקור דברי רש"י ז"ל במדרש בראשית רבה שם (פמ"ד ס"ט): "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, היה לומר גם, מאי וגם אלא גם הוא מצרים, וגם לרבות ארבעה גליות אשר יעבדו דן אנכי", ועוד עיין מדרש תנחומא (פרשת קדושים ס"ס י"ג) ודוק.

וראיתי לגאון המובהק רבי דוד פארדו ז"ל בספרו משכיל לדוד על פירוש רש"י שם שכה כתב: "דן אנכי בעשר מכות. קשה מאי קא משמע לן, זיל קרי בי רב, והרא"ם ז"ל נדחק מאד, עיין עליו.

ולענ"ד נראה רבינו רש"י ז"ל רוח ה' דיבר בו, ולא על מצרים קאי, דהא אפילו תינוקות של בית רבן יודעים זה, אלא אריווייא דמרבינן מ"ו"גם קאי דהיינו על המלכיות, וכיון רש"י ז"ל

למה שאמרו בספר הזהר בכמה מקומות על פסוק כימי צאתך מרץ מצרים אראנו נפלאות כדאיתא שם בפרשת שמות (ד"ט ע"א) כל אתין ונסין וגבוראן דעביד קב"ה במצרים עביד לון לישראל [לעתיד לבוא] ע"ש, והכי נמי והכי נמי איתא בספר הזהר (ס"פ תזריע דנ"ב ע"א) רבי אבא פתח כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, זמין קב"ה לאחזאה פורקנא לבנויי כאינון יומין דשלח לאפקא לישראל, ואחזי אינון מכתשין במצרים וכו', וכדין יתייקר קב"ה בכל עלמא וינדעון כלא שלטני דקב"ה וכלהו ילקון במכתשין וכו' ע"ש עכ"ל. ועיין מה שציין בזה בהגהות ניצוצי זהר על ספר הזהר ח"ג הנ"ל (שם אות ז), ויש להוסיף שכן מפורש הוא עוד בספר זהר חדש (דכ"ו ע"א, ד"ס רע"א), ועוד עיין בספר הזהר הקדוש ח"ב (דנ"ג ע"א, ודנ"ד סע"א, ודק"כ ע"א) עיין שם.

הרי שהגאון רבי דוד פארדו ז"ל מפרש שדברי רש"י ז"ל קאי על רישא דקרא על תיבת "וגם" את הגוי אשר יעבודו דן אנכי, ועל הגאולה העתידה קאי, שאז הקב"ה יעניש לאומות העולם צוררי ישראל באותם מכות שהכה לפרעה ולמצרים וכדאמרו בספר הזהר הקדוש וכנ"ל. [ובענין זה שדברי רש"י ז"ל מכוונים לפי חכמת האמת הארכתי בס"ד מפי סופרים וספרים בחיבורי הדר יעקב, עיין שם וצרף לכאן].

ולביאור הגאון רבי דוד פארדו ז"ל לכאורה קצת קשה שהעיקר חסר מהספר, שהיה לו לרש"י ז"ל להעמיד דבריו על תיבת "וגם", דהיא עיקרא דמילתא ולא על תיבות דן אנכי וכנ"ל, ואולי יש לגרוס בלא הנקודותיים שמשמשים להפסק והכל דיבור אחד ועיין.

ודע דאין לתמוה מדוע הוזק הגאון רבי דוד פארדו ז"ל להביא דברי הזהר הקדוש, והרי הדברים מפורשים בדברי המדרש בראשית רבה שהקב"ה ידון לארבע מלכויות וכנ"ל, ובפרט שרש"י ז"ל לא ראה לספר הזהר ולא הגיע בידנו כדכתיבנא מפי סופרים וספרים בחיבורי עדות ביעקב ח"ב (סימן צ' דף ש"ב) ובחיבורי תורת יעקב (סימן קנ"א דף תפ"ט) - הא לא קשיא כלל, כי במדרש בראשית רבה שם רק כתוב שהקב"ה ידון ויעניש את ארבע המלכויות, אבל לא כתוב באיזה עונשים ידון אותם, מה שאין כן בדברי ספר הזהר הקדוש מפורש שיעניש את ארבע המלכויות באותם המכות שהביא על מצרים, דהיינו בעשרת המכות ודוק.

מבל מקום יש לי מקום הרגש על דברות קדשו של הגאון רבי דוד פארדו ז"ל, שהרי במקומות הרבה במדרשי חז"ל כבר לימדונו שאכן כך יהיה בגאולה העתידה שהקב"ה יעשה נסים ופלאות כמו שעשה לבני ישראל במצריים ויעניש את אומות העולם במכות שקבלו המצרים, הנה במדרש תנחומא (פרת וארא סי"ג) אמרו: "אמר רבי אלעזר בן פדת כשם שהביא על המצריים כך הוא עתיד להביא על מלכות אדום שנאמר כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צור", עש"ב, ועוד שם במדרש תנחומא (פרשת בא ס"ג): "וכל מכות שהביא הקב"ה על המצריים במצרים - הוא עתיד להביא על אדום, שנאמר כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צור, אמר רבי אלעזר כל מקום שכתוב צור מלא בצור המדינה הכתוב מדבר וכל מקום שכתוב צר חסר במלכות אדום הכתוב מדבר שהיא מצירה לישראל מי שפרע מן הראשונים יפרע מאדום" ועוד ועוד.

וגדולה מזו תראה במכילתא (פרשת בשלח עה"פ עושה פלא) הובא בילקוט שמעוני (שמות רמז ר"ג): "עושה פלא עם אבות, ועתיד לעשות עם בנים, שנאמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו

נפלאות, אראנו מה שלא הראיתי לאבות, שהרי נסים ונפלאות שאני עתיד לעשות עם הבנים יותר מהפלא ונפלאות מה שעשיתי עם אבות, וכן הוא אומר לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו", וכן הוא בילקוט שמעוני מיכה (רמז תקנ"ט), ועוד עיין בזה בדברי רש"י ז"ל ישעיה (כ"ג ה), ולרבינו בחיי ז"ל בפירושו לתורה שמות (י"ב כ"ט), ובספרו כד הקמח (ערך נר חנוכה), ובספר פענח רזא דברים (ד' י"ט) ואכמ"ל.

ואני הקטן יעקב ברגליו אעבורה ולפי דרכו של הגאון משכיל לדוד ז"ל, ואומר להציע דרך נוספת לפרש דברי רש"י ז"ל, ושאכן דייקא העמיד פירושו על תיבות "דן אנכי", והוא על פי דברות החסיד רבינו יונה ז"ל בפירושו היקר על מסכת אבות (פ"א מ"ט): "אמור מעט ועשה הרבה, והיא מדת עליונות, ורבותינו ז"ל למדוה מהקב"ה ית"ש שלא הבטיח אלא בשתי אותיות שנאמר דן אנכי וגאלם בשבע ועשרים מלות, שנאמר או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי וגו', ועל זה אמר רב סעדיה גאון ז"ל אם להבטיח את אבותינו בשתי אותיות עשה להם כמה נסים ונפלאות, על הגאולה העתידה לבוא שנכתבו כמה דפין, וכמה קונדרסין, וכמה ספרים, מהבטחות וכמה נחמות בירמיה ובנביאים על אחת כמה וכמה, כי נפלאים יהיו מעשיו ממה שהבטיח נפשנו יודעת מאד. ויש לו לאדם לדעת ולחשב בדבר ולתת את לבו כי שכר גדול יהיה לו מפני הבטחות", וכן הוא בפירושו רבינו הרשב"ץ ז"ל לאבות שם. [נק"ק שהזכיר לנביא ירמיה ולא הזכיר לנביא ישעיה שהרי עליו אמרו במסכת בבא בתרא (י"ד ב') ישעיה כולו נחמה].

ואם כן אפשר לומר שזה הפירוש בדברי רש"י ז"ל וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי בעשרת המכות, ואם משתי מילים הללו "דן אנכי" יצאו מזה פלאי פלאות דעשרת המכות שהיו בארץ מצרים, אם כן מי ישער ומי יתאר ומי יכול לספר איך תראה הגאולה האחרונה בב"א, שנכתבו עליה מאות מאות מילים בספרי הנביאים, וכמו שאמר רב סעדיה גאון ז"ל, וכדאסברה ניהלן הגאון משכיל לדוד ז"ל שרש"י ז"ל גם מכוין על הגאולה העתידה ודוק.

ובזה אני רגיל לפרש דברי רש"י ז"ל שבת (ל"א א') שכתב: "צפית לישועה, דברי הנביאים" עכ"ל, שכוונתו להשמיענו כמו שלימדנו רב סעדיה גאון ז"ל הני"ל, שנלמד קל וחומר משתי המילים דן אנכי לכל דברי הנביאים שהם מאות מאות מילים וכנ"ל, דוק והבן.

* * *

ודע דאני עני כתבתי "שתי מילים", כי הבנתי כך דברי רבינו יונה ז"ל, וכן ראיתי לרבים ושלמים שהבינו שכוונת רב סעדיה ז"ל על שתי תיבות "דן אנכי", וראיתי שכך הביין ונקט גם רבינו אא"ק מרן המשגיח זצ"ל זיע"א בהרבה מקומות כמו שתראה לו בספר אור יחזקאל אמונה (דף רפ"ח ד"ה ובאמת), ואור יחזקאל יראה ומוסר (דף ל"ה ד"ה ולכן), ועוד לו שם (דף רצ"ג ד"ה ומוסיף), ואור יחזקאל שיחות אלול (דף צ"ז ד"ה נתבונן) עיין שם שכתב במפורש בשם רב סעדיה גאון ז"ל שיש ללמוד משתי מילים "דן אנכי" איך תראה הגאולה העתידה ע"ש.

אבל עכשיו דקדקתי וראיתי שרבינו יונה ז"ל כתב בשם רב סעדיה שתי "אותיות", ויש לפרש כוונתו דקאי על תיבת דן גרידא, ולא על שתי המילים "דן אנכי", ואמר שאם בשתי אותיות

"דן" יצאו ניסים ונפלאות שהיו בעשרת המכות שלקו מצרים, מזה תלמד לגאולה העתידה שנאמרו עליה אלפי אותיות ודוק.

ואמרתי לנפשי לעיין במקור הדברים בדברי רב סעדיה גאון ז"ל בספרו אמונות ודעות, וראיתי לו שם (מאמר שביעי) שכה כתב: "אבל עיקר הישועה [לעתיד לבוא] הרי היא הכרחית מכמה פנים, מהם אמיתות מופתי משה אשר דבר בה תחילה, והאותות אשר נעשו לישיעה הנביא וזולתו מן הנביאים, אשר בישרו בה ואשר אין ספק בשולחם וכו', והוא נאמן ביעודו, דבריו קיימים ופקודתו נצחית, כאמרו יבש חציר נבל ציץ ודבר אלקינו יקום לעולם.

ומהם שאנחנו מקישים את הייעודים האלו ליעודו הראשון כאשר היינו במצרים, אשר לא הבטיח לנו אלא שני דברים, שידון לנו מעושקינו, ושיתן לנו ממון רב, והוא אמרו וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, וכבר ראו עינינו את אשר עשה לנו קריעת הים, והמן, והשליו, ומעמד הר סיני, וחזרת השמש, וכל הדומה לכך, כל שכן כאשר הבטיחנו בדברים גדולים ונרחבים מן הטוב והאושר והרוממות והעוז והכבוד אשר עשאו פי כמה ממה שאירע לנו מן הכניעה והעינוי, כאמרו תחת בשתכם משנה וכלמה ירנו חלקם לכן וכו' ודמה מה שעבר עלינו כהרף עין קלה, ומה שיגמלנו עליו רחמים נרחבים, כמו שאמר ברגע קטן עזובתיך וברחמים גדולים אקבצך. נמצא כי על הנסיונות הללו ובהקש למה שעבר, עתיד לעשות לנו כפל כפלים למעלה ממה שהבטיחנו, מה שלא נוכל למנותו בקלות ולסכמו, כמו שאמר והטיבך והרכב מאבותיך, ומן הטעם הזה חוזר הוא ומזכיר לנו יציאת מצרים במקומות הרבה בתורה כדי להזכירנו מה שראינו, ואם נשאר איזה דבר ממה שהבטיחנו בו בתשועת מצרים שלא אמרו בפירוש בישיעה הזו הרי כבר נכלל בכלל אמרו כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. ולפיכך אתה מוצא אותנו מיחלים לו ומצפים, לא מפקפקים ולא קצים, ולא תקצר רוחנו, אלא מוסיפים אומץ ודבקות, כאמרו חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה" עכ"ל, [כן הוא בתרגום החדש, וכן הוא בתרגומים הקודמים].

ולפי האמור רב סעדיה גאון ז"ל לא נתכוין על שתי **תיבות** או על שתי **אותיות** דן אנכי ומשם למד על הגאולה העתידה, אלא למד זאת משתי **ההבטחות** האמורות בתורה, שהקב"ה אמר לאברהם אבינו, ההבטחה הראשונה וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, וההבטחה השנייה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ומזה יצאו לאבותינו שבמצרים נסים ונפלאות עד אין חקר, ואם כן יש ללמוד קל וחומר וכל שכן לגאולה העתידה שנאמרו עליה הבטחות הרבה בדברים גדולים וכו' ודוק היטב. **ונראה** שרבינו יונה ז"ל עמדו לנגד עיני קדשו דברות רז"ל במקומות הרבה שהשתמשו במטבע לשון "שתי אותיות" כמו במדרש בראשית רבה פמ"ד הנ"ל: "אשר יעבדו דן אנכי רבי אלעזר בשם רבי יוסי בר זמרא **בשתי אותיות** הללו הבטיח הקב"ה לאברהם אבינו שהוא גואל את בניו, ושם יעשו תשובה גואלן בשבעים ושנים אותיות דאמר רבי יודן מלבא לקחת לו גוי מקרב גוי עד מוראים גדולים אתה מוצא שבעים ושנים אותיות של הקב"ה ואם יאמר לך אדם שבעים וחמשה הם אמור לו צא מהם גוי שני שאינו מן המנין", וכן הוא בויקרא רבה (פכ"ג ס"ב), ודברים רבה (פ"א ס"א), ושיר השירים רבה (פ"ב ס"א) ומדרש נתחומא (פרשת וירא סס"ד) ופסיקתא (רב כהנא פסקא ה') ולכן רבינו יונה ז"ל כך פירש גם דברות רב סעדיה גאון ז"ל ועיין.

ה. בענין אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ

בראשית (ט"ו ז'): "ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה. ויאמר אדני אלהים במה אדע כי אירשנה, ויאמר אליו קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש ותור וגוזל".

ופירש רש"י ז"ל: "עגלה משלשת, שלשה עגלים רמז לשלשה פרים, פר יום הכיפורים, ופר העלם דבר של ציבור, ועגלה ערופה: ועז משלשת, רמז לשעיר הנעשה בפנים ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד: ואיל משלש, אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של חטאת יחיד: ותור וגוזל, תור ובן יונה".

תענית (כ"ז ב'): "אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה, אמר אברהם רבוננו של עולם שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה. אמר לו לאו. אמר לפניו רבוננו של עולם הודיעני במה אירשנה. אמר לו קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת וגו'. אמר לפניו רבוננו של עולם תינח בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם. אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם", וכן הוא במסכת מגילה (ל"א א'), ועיין מהרש"א ז"ל שם.

ובכתב בפירוש המיוחס לרש"י תענית שם: "כבר תקנתי להם כו', כל זמן שקורין בהן כו' מהיכא יליף לה להאי, גמגום". [ועיין תוספת יום טוב אבות (פ"א מ"ב) עיין שם].

ובספר קרן אורה תענית שם כה כתב: "בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות כו'. ועיין רש"י ז"ל. ויש לומר דרמיוזא לה כמו שנאמר ואת הציפור לא בתר, והוא רמז לישראל שיהיו קיימים לעולם וכמו שפירש רש"י ז"ל בחומש שם, ועל ידי מה יהיה הקיום - על ידי הציפור דרור, היא התורה שמסר לנו אבינו שבשמים וכמאמרם ז"ל במנחות (צ"ט ב') משל לעבד שמסר לו רבו ציפור דרור אם אתה משמרו הריני משמר נפשך" עכ"ל. [א"ה יח"ס ועיין בספר הקדוש נפש החיים (ש"ד פל"ג) ודוק].

ומצאתי לגאון אדמו"ר מהרצ"א מדינוב ז"ל בספר דרך פקודיך (הקדמה ה' אות ח'): "נראה לי בזמן הזה יכופר בקריאה [דפרשת הקרבנות] גם **עון מזיד**, ונראה לי כן מלשון רבותינו שהקב"ה אמר לאברהם כבר תיקנתי להם סדר קרבנות, כל זמן שקוראין בהם מעלה אני עליהם כאילו מקריבין לפני קרבן ומוחל אני על כל **עונותיהם**, ועון מזיד הוא (יומא ל"ו ב'), ובפרט שבלשון שאמר אברהם נקט לשון "חטא", שמא **יחטאו** לפניך וחטא שוגג, והשי"ת סיים בלשון **עון**, משמע דהשי"ת הבטיח לו לא מיבעיא דיכופרו השגגות, אלא אפילו הזדונות יכופרו בקריאת הקרבנות, רק דמשמע לי מלשון התלמוד דלכפרת הזדונות צריך לומר **כל** סדר הקרבנות שהן סדורין בתורה, דכך הוא הלשון שם כבר תקנתי להם סדר הקרבנות, "סדר" דוקא וכל הקרבנות דוקא". [ועיין בספר פרדס אליעזר (פרק שנים עשר סדר קרבנות דף כ"א) עיין שם].

והוא חידוש נפלא שעל ידי אמירת כל סדר הקרבנות נמחלים כל העוונות ואפילו מזידים וכנ"ל.

ועם שאיני כדאי כלל וכלל, אחר נטילת ובקשת הרשות אומר אני בעניוטי יסוד זה ש"עון" מזיד הוא, ו"חטא" שוגג הוא, נכון ואמת, במה דברים אמורים בלשון תורה, דאכן בלשון "המקראות" עון היינו "מזיד", וחטא היינו "שוגג" וכדרשתם ביומא (ל"ו ב), ועיין שם (פ"ו ב) ומנחות (ק"ט א'), אבל בלשון חכמים אין לדקדק כן, ולא נמנעו רז"ל להשתמש בלשון "עון" גם על חטאים בשוגג, כי כוונתם ז"ל לעבירה איזה שתהיה ואפילו שוגג, ודוק. [ועיין בחיבורי מנוחת שלום חי"א (סימן צ"ה וסימן צ"ו) וצרף לכאן].

דוגמא לדבר הא דשנינו במסכת אבות (פ"ב מ"ב) יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת "עון", אטו הכוונה שרק מזידים היא משכחת ולא שוגג, ובפירושו רבינו עובדיה ז"ל אבות שם פירש: "שיגיעת שניהם משכחת עון, שהתורה מתשת כחו של אדם והמלאכה מפרכת ומשכרת את הגוף, ומתוך כך יצר הרע בטל ממנו", ומינה דאף שוגג משכחת ממנו, ואף על פי כן נקט התנא "עון", כי גדר זה ש"עון" הוא מזיד בלשון תורה מצינו ולא בלשון חז"ל, וכן הא דתנן שם "כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת "עון", אטו רק עון דבמזיד גוררת ולא שגגות, כך נלע"ד. [ודוחק לומר דהכוונה דהא דנקט עון היינו לומר דאפילו עון ואין צריך לומר חטא].

ובן מצינו איפכא שלשון "חטא" מתפרש כמזיד, כההיא דשבת (פ"ט ב): "אמר לו הקב"ה לאברהם בניך חטאו לי. אמר לפניו רבונו של עולם ימחו על קדושת שמך וכו'", וכיוצא בזה בפסחים (פ"ז א'), והאם כוונת הקב"ה היתה שישראל חטאו דוקא בשוגג, ודאי שלא, שהרי גם מזידין היו בהם, ותו אם אכן כן שרק שוגגין היו, מהו שאמרו אברהם ויעקב ימחו על קדושת שמך, אטו על שגגות מגיע עונש מחיה וכליה אתמהא. [ועיין מנחות (נ"ג ב) ובית הלוי (דרשה י"ג) ובספרו על התורה (פרשת וירא) ודוק].

ובזה אתי שפיר נמי דברי התנא דאבות (פ"א מ"ז): "וכל המרבה דברים מביא חטא", וחטא היינו שוגג, והקשו והרי שלמה המלך ע"ה בספר משלי (י"י"ט) אומר "ברוב דברים לא יחדל פשע", ופשע היינו מזיד ומרד, ועיין מה שכתב בזה הגאון המובהק מאר"צ רבי אברהם ענתבי ז"ל בספרו אהל ישרים (שער הקדים דף כ"ד) ע"ש.

ולדברינו מעיקרא לא קשיא, דכל סגנון זה דחטא שוגג, ועון מזיד, ופשע מרד, הוא נוהג בלשון "המקראות" דייקא אבל אינו נוהג בלשון התנאים כנ"ל, ובזה תבין היטב דברי רש"י ז"ל במשלי שם שכה כתב: "ברוב דברים לא יחדל פשע, המרבה דברים מביא חטא" עכ"ל, והיינו כדכתיבנא בס"ד.

ואחר זמן מצאתי לי תנא אריה דאורייתא שנראה שלמד כדברינו, הוא רבינו מהר"ל מפראג ז"ל בספרו דרך חיים אבות (פ"ד מ"א) שכתב בביאור מאמרם אין יסורים בלא עון ש"אין צריך עון גדול, רק עון בעלמא כדמוכח בפרק קמא דברכות דבשביל דבר מה יסורים באים", והגאון יעב"ץ ז"ל בספר לחם שמים אבות (שם) העיר על זה שהרי "עון" היינו מזיד ע"ש, ולהאמור לא קשיא כי אכן "עון" בלשון המקראות היינו מזיד, אבל בלשון חז"ל יכול להתפרש גם על שוגג וכמשנ"ת ודוק היטב.

ואם אכן כנים אנחנו בדברינו אלה אזי אין לדקדק מלשון התלמוד שקריאת סדר הקרבנות מועילה גם למזידין, וכאשר לימדנו דעת הגאון בעל דרך פקודיך ז"ל ודוק היטב. [ועיין בספר היקר תהלה ליונה על מסכת תענית שם (דף רמ"ו ודף רמ"ז) ואכמ"ל].

ועבשיו ראיתי בספר בית הלוי על התורה בראשית שם שכה כתב: "במה אדע כי אירשנה, בסוף מסכת מגילה אמרו אמר אברהם רבנו של עולם שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה. אמר לו לאו. אמר לפניו רבנו של עולם הודיעני במה אירשנה. אמר לו קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת וגו', [פירוש דיש להם כפרה בקרבנות]. אמר לפניו רבנו של עולם תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם. אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם, ע"ש.

לבאורה יש להבין דיראת אברהם שמא יעשה להם כדור המבול, הרי על כרחין נתיירא שמא יחטאו **במזיד**, דעבור שגגות הא ודאי לא יענשו כדור המבול, ומה השיב לו הקב"ה מהקרבנות דאינם רק על שוגגים.

והנראה דבודאי רחוק שישראל יתחילו לחטוא במזיד, ורק אם התחיל בשוגג נעשה העון קל בעיניו ויכול להכשל אחר כך במזיד, וכמו דאיתא בתנחומא (פרשת ויקרא ס"ו) לא ידאג על מה שחטא בשוגג אלא שסופו לעבור במזיד, וזהו כשלא עשה תשובה על השוגג, וזהו שהקב"ה השיב לו שיש להם כפרה בקרבנות שיתכפרו השוגגים, ושוב ממילא לא יגיע למזידים", עד כאן דברות הגאון בית הלוי ז"ל, ודפח"ח.

הרי להדיא דהגאון בית הלוי ז"ל הבין איפכא, שאברהם אבינו באומרו לפני הקב"ה: "שמא ישראל חוטאין לפניך", כוונתו היתה על מזידין, ותשובת הקב"ה באומרו לאברהם אבינו ע"ה: "תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם", היתה על השגגות וממילא לא יבאו למזידין וכמו שהסביר הגאון בית הלוי ז"ל.

ומדוע הגאון בית הלוי ז"ל לא שת לבו הטהור ז"ל לדקדק לשון "חטא" דנקט אברהם אבינו, ולשון "עון" דנקט הקב"ה, אלא ודאי כדכתיבנא בס"ד דבלשון המקרא אכן כן דחטא היינו שוגג ועון היינו מזיד, אבל לא בלשון חז"ל ודוק היטב.

ומה שכתב הגאון בית הלוי ז"ל דכך הוא הסדר ש"אם התחיל בשוגג נעשה העון קל בעיניו ויכול להכשל אחר כך במזיד", לעומתו ראיתי לגאון מהרצ"א דינוב ז"ל הנ"ל בספרו אגרא דפרקא (סימן רמ"ה): "הנה מה שאירע ח"ו לאיש הישראלי לחטוא חטא בשוגג - על כרחין הוא שמקודם לזה חטא במזיד ונשאר בלא שמירה ובא לידי שוגג" ע"ש. [והיה אפשר לתלות מחלוקתם דלעיל גם ביסוד זה, ועיין].

והגאון בעל כלי יקר ז"ל בספרו עמודי שש (עמוד התורה ד"ט ע"ב ד"ה ובזה) כתב שדרך היצר להעלותו ולהביאו לאדם מן הקלות אל החמורות **מהשוגג למזיד** ע"ש, וכן ראיתי לגאון רבי משה חגיז ז"ל בספרו משנת חכמים (סימן קמ"ח) שכתב להדיא: "העושה עבירות נדבק

בעבירות, באופן **שמהשוגג יבוא למזיד**, ועוד עיין לו שם (סימן קמ"ו וסימן קמ"ז), ועיין לאדמו"ר הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ל בספר פרי צדיק על התורה שמות (פרשת בשלה סימן י"ד), וכבר הארכת בביורו ענין זה שהשוגג מביא למזיד מדברות רז"ל ומפי סופרים וספרים בחיבורי מנוחת שלום חי"א (סימן צ"ה) עיין שם בארוכה וצרף לכאן.

תהלים (ל"ה י"ט): כי עווני אגיד אדאג מחטאתי, הרי שדוד המלך ע"ה תרתי נקט "עון" ו"חטא" ואמרו רז"ל במסכת יומא (ל"ו ב') עון מזיד חטא שוגג ע"ש.

ובס"ד נראה לי לפרש על פי דברות רבותינו ע"ה דלעיל שאין אדם נכשל **בעון** דהיינו מזיד, אלא אם כן מקודם לכך נכשל **בחטא** הוא שוגג, וחטא זה מביא אותו אחר כך שיכשל בעון וכנ"ל, וזהו שאמר דוד המלך ע"ה כי "עוני" אגיד כשאני יודע להגיד שיש לי "עון" דהיינו מזיד, אדאג מ"חטאתי" משוגג שעשיתי מקודם שהוא הביא לעוון דעכשיו ודוק.

ודע שראיתי בביאור הגר"א ז"ל לספר משלי (ו' י"ג): "ורשעה תסלף חטאת, הוא כמו שנאמר כי כשלת בעונך, כלומר מחמת ה"עון" שעשה מתחילה מחמת זה יבוא לידי "חטא" כמו שאמרו עבירה גוררת עבירה, וכן הוא כאן "רשעה" שעשה מתחילה היא "תסלף" אותו ומביאתו לידי "חטאת" וכו', ועוד עיין שם, והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו הכתוב לחיים (פרק ל"ח ה"ג ע"ב) כתב משם המפרשים דביאור אומרם באבות (פ"ד מ"ב) שעבירה גוררת עבירה היינו **שממזיד יבוא לשוגג** ע"ש, וצ"ב, ועיין בחיבורי מנוחת שלום הנ"ל ודוק היטב.

ועוד דע כי דודי זקיני ראש הגולה הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי על התורה (פרשת נשא דף קנ"ט) הביא בשם המפרשים שאם אדם צדיק נכשל בשוגג, אין זה אלא שבגלגול הקודם במזיד עשה אותו עון, שאם לא כן לא היה באה לידו תקלה עתה, וזהו שאמר הכתוב כי כשלת [עתה בשוגג], בעונך [על ידי המזיד] שעברת בגלגול הקודם ע"ש.

* * *

ברכות (ט' ב') תנן: "הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה", וכתבו תלמידי רבינו יונה: "הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שקורא בתורה, ויש לשאול מה בא להשמיענו. ותירץ הרב רבי שלמה מן ההר דאתא לאשמועינן שאף על פי שדברים שבכתב לא ניתנו לאומרם על פה - קריאת שמע יכול לקרות על פה, ואף על פי שאינו קורא אותה לשם חובה, כיון שניתנה לאומרם על פה לחובה, יכול לאומרם אפילו שלא לחובה כל הפעמים שירצה.

ומזה הטעם התקינו לומר פרשת הקרבנות על פה בכל יום מפני שהיא חובה, כדאמרינן במדרש אמר אברהם אבינו במה אדע כי אירשנה כלומר באיזה זכות יתקיימו להם הבטחותיך, אמר ליה בזכות הקרבנות שנאמר קחה לי עגלה משולשת וכו', תינתן בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מאי, אמר ליה יאמרו לפני פרשת הקרבנות ומעלה אני עליהם כאילו בנו בית המקדש והקריבו עליו קרבן.

ומזה הטעם אומרים בהרבה מקומות פרשת ברכת כהנים, דכיון שחובה לומר בכל יום בשעת נשיאת כפים, ברכת כהנים על פה, יכול לאמרה אפילו שלא במקום חובה. ומזה הטעם אמרו ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה, דכיון שהוא מענין הקרבנות ומצינו שמצוה לומר פרשת הקרבנות על פה כדאמרין לעיל, לא חששו בקריאתה אפילו כשאינו לחובה.

בללו של דבר כל פסוק שניתן למצוה או לחובה לאמרו על פה, יכול לאמרו כמה פעמים שירצה אפילו בשעה שאין בו מצוה כלל, ואין בזה משום דברים שבכתב לא ניתנו לאומרם על פה - הואיל וניתנו לאומרם פעם אחת" ע"כ. ומרן ז"ל הביא דברים אלו בבית יוסף או"ח (סימן מ"ט), ולא הביאם בכסף משנה שלו הלכות תפילה (פ"ב ה"ח) והעיר בזה בהגהות קרני ראם על הלכות הרי"ף ברכות שם. [אבל אין הבנה לדבריו כי נשמטו מדבריו תיבות "כסף משנה" וצריך להגיה כנ"ל, עיין שם ותבין].

והנה מה שכתבו תלמידי רבינו יונה: "ומזה הטעם אמרו ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה, דכיון שהוא מענין הקרבנות ומצינו שמצוה לומר פרשת הקרבנות על פה כדאמרין לעיל, לא חששו בקריאתה אפילו כשאינו לחובה", יראה שלכאורה אינו מובן מאי אפילו כשאינו חובה דקאמר.

ובספר מלאכת שלמה יומא (פ"ז מ"א) אחר שהביא דברי רבינו יונה ז"ל הללו כתב: "ונראה שרצונו לומר כגון בזמן שבית המקדש קיים שכבר הקריבו הקרבנות של אותו היום, ואינם קורין אותה פרשה לחובה, שכבר נפטרו בהקרבנות". הרי שהרגיש בקושי שיש בדברים הללו ותירצם לפי דרכו כנ"ל.

ובעניותי איני מבין תירוצו שהרי בקריאת התורה דחומש הפקודים מבואר ענין הקרבת שעיר דמוסף היום, ואותו היו מקריבין אחר שהיה הכהן גדול קורא בתורה וכמפורש ברמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים (פ"ד ה"ב), ואין כתב: "ואינם קורין אותה פרשה לחובה שכבר נפטרו בהקרבנות" והרי עדיין לא הקריבו אותו וצ"ע. [ועיין בספר מקדש דוד קדשים (סימן כ"ו אות ז)].

ומה שכתב הרב מלאכת שלמה: "ואינם קורין אותה פרשה לחובה, שכבר נפטרו בהקרבנות", יש להעיר מדברי מדרש תנחומא (פרשת צו ס"ד): "צו את אהרן ואת בניו לאמר, כלומר שיאמרו לבני ישראל ויתעסקו בקריאת העולה, שאף על פי שמקריבין עולה עוסקין היו בקריאתה, כדי שיוכרו בקרבן עולה ובקריאתה, וכן אמר רבי שמואל בר אבא אמר הקב"ה לישראל אף על פי שעתידי בית המקדש ליחרב והקרבנות בטלין, לא תשכחו עצמכם לסדר הקרבנות, אלא הזהרו לקרות בהן ולשנות בהן, ואם תעסקו בהן אני מעלה עליכם כאלו בקרבנות אתם עוסקים".

ומפורש בדברי המדרש שאפילו בזמן שהיו מקריבין הקרבנות, היו עוסקים גם בתורת אותו הקרבן ולא די היה בעצם הקרבת הקרבן.

ורבינו הגדול בעל חפץ חיים זצ"ל בספרו תורה אור (פרק ג') ביאר הדברים וכה כתב: "דכשם שהקב"ה קבע שפגמי העונות יתוקנו למעלה על ידי מעשה הקרבן, כך קבע עוד לתקן

בשורש הענינים על ידי התורה שהיא שורש הקרבנות ושורש הכל. [א"ה יח"ס עיין בספר נפש החיים (ש"ד פרק ל"ב) ותבין].

ובזאת מצינו גם כן בזמן שאהרן הכהן ובניו נתחנכו לכהונה ביום השמיני למילואים על ידי הקרבת הקרבנות, הקב"ה ציוה שגם יקראו הפרשה של אותו קרבן, וכמו שאמרו במסכת יומא (ה' ב') מנין שאף מקרא הפרשה מעכב תלמוד לומר זה הדבר אשר צוה ה' אפילו דיבור מעכב" ע"ש. [א"ה יח"ס ועיין רש"י יומא (ס"ח א') ובספר מקדש דוד הנ"ל ודוק].

ו**חכם** אחד שליט"א שאלני על דברות רבינו יונה ז"ל מהו אומרו: "ומזה הטעם אמרו ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה, דכיון שהוא מענין הקרבנות ומצינו שמצוה לומר פרשת הקרבנות על פה כדאמרינן לעיל, לא חששו בקריאתה אפילו כשאינו לחובה", והלא מצות אמירת פרשת הקרבנות נתקנה לאומרה **בשעה שאין בית המקדש קיים**, וכמו שכתב הוא ז"ל עצמו משם המדרש, וכאן אנחנו עוסקים שכהן גדול אומר פרשת יום הכיפורים דבחומש הפקודים בשעה שהמקדש קיים.

ועניתי לו כנ"ל על פי התנחומא ודברות רבינו החפץ חיים ז"ל שגם באותו זמן שהמקדש היה קיים היו עוסקים בתורת אותו קרבן, וכנ"ל, ומהטעם שהסביר לנו רבינו החפץ חיים זצ"ל דוק ועיין.

ומה שיש עוד לעמוד בדברות תלמידי רבינו יונה ז"ל שהביאו כן ממדרש ולא הזכירו שהוא תלמוד ערוך בשני מקומות, וגם שלכאורה עיקר קושיתם היא קושית התלמוד ברכות (ט"ב), וגם שמדברי חז"ל משמע **שבספר יש לקרוא פרשת הקרבנות ולא בעל פי כמו שהם כתבו**, ושאר דקדוקים, ימצא המעיין בהגהות המפרשים על הרי"ף שם בהגהות פעולת שכיר, וקרני ראם, ומעשה אלפס, ובארוכה בספרם מגן גיבורים (סימן מ"ט) ואכמ"ל.

ו. בענין אין הנבואה חלה על ערל

בראשית (י"ז א'): "ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא ה' אל אברם, ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים, ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד, ויפל אברם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר".

ופירש רש"י ז"ל: "ויפול אברם על פניו, ממורא השכינה, שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד, ורוח הקודש נצבת עליו, וזהו שנאמר בבלעם נופל וגלוי עינים, בכרייתא דרבי אליעזר מצאתי כן".

ודע כי ברייתא דרבי אליעזר שהזכיר רש"י ז"ל היינו מדרש "פרקי רבי אליעזר", ואין כוונת רש"י ז"ל ל"מדרש ל"ב מדות" של רבי אליעזר רבבי יוסי הגלילי, כמו שחשב ח"א, ואכן הדברים נמצאים שם בפרקי רבי אליעזר (פרק כ"ח): "אמר הקב"ה למלאכי השרת באו וראו כוחה של מילה, עד שלא מל אברם היה נופל על פניו ואחר כך הייתי מדבר עמו שנאמר ויפול אברם

על פניו, ועכשיו שנמול הוא יושב ואני עומד, ומניין שהיה אברהם יושב שנאמר וישא אברהם את עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו" עכ"ל.

ובזאת כן הוא בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל שם: "ועל דלא הוה אברם גזיר לא הוה יכול למיקם ונפל על אנפוי ומליל עמיה ה' למימר".

וגם מכאן מוכח מה שכתבתי פעמים הרבה בחיבוריי שלרש"י ז"ל לא בא התרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל על התורה, עיין בחיבורי מנוחת שלום ח"ד, שאם אכן תרגום זה היה תחת יד רש"י ז"ל, אותו היה לו להביא ולצטט, כי עדיף מקור **שעל אתר על הפסוק**, ולא היה נזקק להביא ממקור רחוק יותר ודוק.

ובן גם מכאן מוכח את אשר כתבתי פעמים הרבה בחיבוריי שתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל על ספר בראשית - מושתת ומיוסד ובנוי על מדרש פרקי רבי אליעזר, ובחיבורי תורת יעקב (סימן ה' אות ב') הבאתי שרוב ככל דברי התרגום המיוחס ליונתן על ספר בראשית מקורם במדרש פרקי רבי אליעזר, וכמו שכתב כן הגאון רד"ל ז"ל בביאורו היקר לפרקי רבי אליעזר (פמ"ה אות קל"ז): "מה שכתב בתרגום יונתן, נתכוין לדברי הפרקי רבי אליעזר, וכמו שכתבתי לעיל במבוא לספר (אות ב' די"ב ע"ג) **שתמיד דברי התרגום יונתן לקוחים מפרקי רבי אליעזר**", והרד"ל ז"ל שם בביאורו (פ"ט אות ג') כתב: "תרגום יונתן מעתיק **תמיד** ממדרש פרקי רבי אליעזר" ע"ש. [ועיין גם בחיבורי הדר יעקב ח"ב (סימן כ' הערה ו'), ובחיבורי הדר יעקב ח"ג (סימן ד'), ובחיבורי הדר יעקב ח"ד (סימן ל"ה), ובחיבורי מנוחת שלום ח"א (סימן כ'), ובחיבורי הנכחי לקמן (סימן #)].

ובספר שפתי חכמים על פירוש רש"י שם כתב: "והא דכתיב לעיל (י"ב ז') וירא ה' אל אברם ולא כתיב שנפל על פניו, יש לומר דלעיל נמי היה נופל, ומכאן אתה למד, והא דלא נכתב הנפילה עד השתא, ללמד על ההפרש מקודם שנימול לאחר שנימול שהרי אחר שנימול כתיב ואברהם עודנו עומד לפני ה'". ועיין בספר פענח רזא כאן.

וראיתי בספר פנים יפות בראשית שם, שגם הוא הרגיש בשאלה זו וכה כתב: "ויפול אברם על פניו, אף דכבר לעיל היה דבר ה' אל אברהם במחזה לאמור, ולא כתוב ויפול על פניו, יש לומר כמו שאמרו ביבמות (מ"ט ב') גבי משה שלא יראני האדם וחי היינו באספקלריא המאירה ע"ש, והכי נמי יש לומר כיון שנגלה השי"ת לאברהם "במחזה" שהוא לשון חזיון בחלום, וככתוב (במדבר י"ב ו') אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, והיינו באספקלריא שאינה מאירה, אז לא היה אברהם צריך ליפול על פניו, אבל כשנגלה השי"ת לאברהם באספקלריא המאירה, התגלה אליו בבחינת שם "אלהים" והיה צריך ליפול על פניו" עכת"ד ועיין שם.

ובמופלא ממני לא אדרוש, כי הוא דבר חידוש, ויש להבין אמרו "שהשי"ת נתגלה לאברהם בבחינת אספקלריא המאירה", היכן מצינו גילוי לאברהם אבינו ע"ה באספקלריא המאירה, ועיין היטב בדברי רבינו הרמב"ן ז"ל שמות (ו' ב'), ובמדבר (כ"ג כ"ג), ועוד לו שם בראשית (י"ז א', י"ח א'), ועיין בספר הציוני (פרשת וארא), ובדברי רבינו בחיי ז"ל בראשית כאן, ושמות (ו' ג', כ' א'), ויקרא (א' א') ועוד לו הרבה, ובספר שפתי כהן שמות (ל"ג ט"ז), ובספר באר שבע סהדרין (ק"א א'), ובספר משך חכמה שמות (ו' ל'), ועיין לגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן

מלובלין ז"ל בספר פרי צדיק ח"א (מאמר קדושת השבת אות ז), ושם ח"ב (פרשת ורא אות א' וב'), ושם ח"ד (פרשת בלק אות ח'), והדברים ארוכים, ועיין בספר הזהר ח"א (ד"ע ע"א), וח"ב (דכ"ג ע"ב ודכ"ו ע"א), ובספר שערי זהר יבמות (מ"ט ב'), ולרודי זקני הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן יהוידע סוכה (מ"ה ב) ואכמ"ל.

ובס"ד בעניויותי חשבתי להסביר ולתרוץ תורת "ערלה המאוסה" לא היה אלא רק מזמן "הציווי" על המילה, שמאז שאברהם אבינו ע"ה נצטווה ונתחייב במצות מילה - אז גם לערלה היה תורת מאיסות, אבל קודם לכך שלא היה חיוב מילה והסרת הערלה, אז גם לערלה לא היתה מאיסות, ולכך מקודם יכל אברהם אבינו לקבל נבואה גם כשלא היה נופל על פניו, ועיין.

והנה תלי"ת מצאתי לכהן הגדול מאחיו הגאון רבינו מאיר שמחה הכהן זצ"ל בספר משך חכמה שם שכבר כתב כן, ואביא לשונו הטהורה: "ויפול אברם על פניו, ממורא השכינה שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד, ורוח הקודש נצבת עליו, רש"י בשם חז"ל. ופירושו על דרך מה דאיתא במסכת יבמות (ע' א') דערל אסור לאכול ולסוך בתרומה, רק שלא בזמנה קודם שמונה אינה ערלה, כן פשיטא לירושלמי שם (פ"ח ה"א) וכן פסק רבינו הרמב"ם, ודוקא קודם שמונה דלא הוה כיוצא בו בר מילה בשום מקום, אבל בלא זה אף טומטום שאינו מחוייב ליקרע ולימול מיקרי ערל, עיין שם בתוספות (ד"ה הערל), ולכן קודם שהוזכר צווי השי"ת למול אצל שום נברא, לא היתה מאוסה הערלה, והיה אברהם עומד ושכינה עומדת עליו, אבל כיון שאמר לו היה תמים ואתנה בריתי וגו', ונצטווה לימול, שוב הוה ערלה ומעכבא, ומאוסה הערלה, ומשום הכי ויפול על פניו, וזה נכון ודוק" עכ"ל.

ולכאורה לפי זה לא עצם "מציאות" הערלה היא שגורמת שאינו בר הכי לקבלת הנבואה בעמידה, ועיין שו"ת דבר אברהם ח"א (סימן כ"ח), אלא "חיוב מצות" מילת הערלה היא הגורמת שלא יקבל נבואה, ולפי זה יש להבין שהרי בלעם הרשע שהיה גוי שלא נתחייב למול, ועם כל זה כשקיבל נבואה היה נופל וכדפירש רש"י לעיל בקצרה ובבמדבר (כ"ד ד') בארוכה: "נופל וגלוי עינים, מדרשו כשהיה נגלה עליו לא היה בו כח לעמוד על רגליו ונופל על פניו, לפי שהיה ערל ומאוס להיות נגלה עליו בקומה זקופה לפניו", ובעל הטורים ז"ל שם: "נופל, בשביל הערלה שהיא מאוסה לפני הקב"ה. יחזה נופל וגלוי עינים, סופי תיבות מילה", ועיין בספר פענח רזא דלעיל.

ומלבד שיש לומר דגוי שאפילו הוא נימול ומהול הוא בגדר ערל, כאומרם בנדרים (ל"א ב'), ובפרט בלעם הרשע שכולו ערלה, עוד בה שאחר שישראל נצטוו במצוות מילה הערלה קבלה תורת מאיס גם במי שאינו חייב למול, וכמדוקדק היטב בדברי המשך חכמה שכתב: "ודוקא קודם שמונה דלא הוה כיוצא בו בר מילה בשום מקום, אבל בלא זה אף טומטום שאינו מחוייב ליקרע ולימול מיקרי ערל" ודוק.

ודע דרבינו מהר"ל ז"ל בספר גור אריה במדבר הנ"ל (שם) כה כתב: "נופל וגלוי עינים וכו' לפי שהיה ערל ומאוס. שהרי גם באברהם קודם שנימול לא היה בו כח לעמוד, ומשנימול היה הנבואה עליו מעומד. ורש"י כתב הטעם מפני שהיה ערל ומאוס. ונראה לי שהוא ענין פנימי, כי

קודם שנימול אברהם לא היה לו הברית, שהוא מקשר שני דברים יחד, ומפני זה היה רוח הקודש מפיל את האדם, וכשהיה נימול והיה עמו הברית, יש לו שלום ואהבת ה' ואחוה, והיה יכול לעמוד והבן זה" ודוק היטב.

ובס"ד במקום אחר כתבתי דלפי האמור שערל אינו בר קבלת נבואה בשלימות, ורק הנימול מסוגל לקבל נבואה כנ"ל, יש לי לפרש קרא דספר איוב (י"ט כ"ו): "ואחרי עורי נקפו זאת ומבשרי אחזה אלוה", דפירושו "בשר" היינו "אבר הברית" כנודע, וכדפירשו רבותינו ז"ל רש"י ורד"ק ומלבי"ם יחזקאל (ט"ז כ"ו, וכ"ג כ'), והרמב"ן ויקרא (י"ח ב'), והרב הספורנו ז"ל בראשית (י"ז ג'), ורבינו יונה ן' גאנח ז"ל בספר השרשים שלו (ערך בשר ה' פ"א), ועיין רש"י סנהדרין (י"ט סע"ב) ועוד הרבה.

והיינו דקאמר קרא "ומבשרי" דהוא האבר כשהוא נימול ואינו ערל אז אזכה לחזות לאלוה ולקבל הנבואה ודוק.

ועכשיו מצאתי במדרש הגדול בראשית (י"ח א' דף רפ"ה): "זה הוא שאמר הכתוב ואחרי עורי נקפו זאת ומבשרי אחזה אלוה, אמר אברהם אחר שמלתי עצמי הרבה גרים באו להדבק בזאת שנאמר זאת בריתי אשר תשמרו. ומבשרי אחזה אלוה אלמלא עשיתי זאת מהיכן הקב"ה נגלה עלי, אלא כיון שמלתי נגלית עלי שכינה, דכתיב בעצם היום הזה נימול אברהם וסמין ליה וירא אליו ה' עכ"ל. ועיין שם בהערות שציין למקורות המדרש.

והן הם דברינו שרק על ידי שמל נגלתה עליו שכינה ואז מבשרי אחזה אלוה וכמשנ"ת בס"ד. [ועיין בספר זהר הקדוש ח"א דצ"ד ע"א) ובספר תיקוני זהר דמ"א ע"ב, וד"ע ע"א) ודוק].

ז. בענין ברית ותורה

בראשית (י"ז ט'): "ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור, אתה וזרעך אחריך לדורותם, זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך, המול לכם כל זכר, ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם וגו', המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם".

ברכות (מ"ח ב'): "תניא רבי אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו וכו', פלימו אומר וצריך שיקדים ברית לתורה שזו נתנה בשלש בריתות וזו נתנה בשלש עשרה בריתות".

ופירש רש"י ז"ל: "תורה נתנה בשלש בריתות, בשלשה מקומות נתנה תורה לישראל בסיני, ובאהל מועד, ובהר גרזים ובערבות מואב, ובכל אחד נכרתה ברית, כדתניא במסכת סוטה (ל"ז א') ארור בכלל וארור בפרט וכו', וכן באהל מועד שנאמר (דברים כ"ח) אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב, וכתוב (דברים כ"ט) ושמתם את דברי הברית וגו': מילה נתנה בשלש עשרה בריתות, בפרשת מילה (בראשית י"ז) שנתנה לאברהם אבינו הם כתובים".

ואם היתה לנו רשות, בס"ד הייתי אומר טעם נוסף מדוע יש להקדים ברית התורה, והוא על פי מאמר רז"ל במדרש תנחומא פרשת (משפטים ס"ה): "מגיד דבריו ליעקב, חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי, עקילס הגר, בן אחותו של אדריאנוס היה מבקש להתגייר, והיה מתירא מן אדריאנוס דודו. אמר לו [עקילס] אני מבקש לעשות סחורה. אמר לו שמא אתה חסר כסף וזהב - הרי אוצרותי לפניך. אמר לו אני מבקש לעשות סחורה, לצאת לחוץ, לידע דעת הבריות, ואני מבקש לימלך בך היאך לעשות. אמר לו כל פרקמטיא שאתה רואה שפלה ונתונה בארץ - לך עסוק בה, שסופה להתעלות ואתה משתכר.

בא לו [עקילס] לארץ ישראל ולמד תורה. לאחר זמן מצאוהו רבי אליעזר ורבי יהושע ראוהו פניו משתנות. אמרו זה לזה עקילס לומד תורה. כיון שבא אצלם התחיל לשאול להם שאלות הרבה, והן משיבין אותו.

עלה אצל אדריאנוס דודו אמר לו ולמה פניך משתנות, סבור אני שהפסידה פרקמטיא שלך, או שמא הצר לך אדם. אמר לו לאו. אמר לו ולמה פניך משתנות. אמר לו שלמדתי תורה, ולא עוד אלא שמלתי את עצמי. אמר לו ומי אמר לך כך. אמר לו בך נמלכתי. אמר לו אימתי. אמר לו בשעה שאמרת לי מבקש אני לעשות סחורה, ואמרת לי כל פרקמטיא שאתה רואה שפלה ונתונה בארץ לך ועסוק בה, שסופה להתעלות, חזרת על כל האומות ולא ראיתי שפלה נתונה בארץ כישראל, וסופה להתעלות, שכן אמר ישעיה כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו למען ה' אשר נאמן קדוש ישראל ויבחרך וכו', אמר לו [אדרינוס] היה לך ללמוד תורה ולא לימול. **אמר לו לעולם אם אין אדם נימול - אינו יכול ללמוד תורה**, שנאמר מגיד דבריו ליעקב למי שהוא מל ביעקב, לא עשה כן לכל גוי משום שהם ערלים, חקיו זו תורה, ומשפטיו שלו הדינים שנאמר שם שם לו חוק ומשפט".

ובנוסח אחר הובא מדרש שמות רבה (פ"ל ס"ב): "מגיד דבריו ליעקב, חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי, פעם אחת אמר לו עקילס לאדריינוס המלך רוצה אני להתגייר ולהעשות ישראל. אמר לו לאומה זו אתה מבקש, כמה בזיתי אותה, כמה הרגתי אותה, לירודה שבאומות אתה מבקש להתערב, מה ראית בהם שאתה רוצה להתגייר. אמר לו הקטן שבהם יודע היאך ברא הקב"ה את העולם, מה נברא ביום ראשון ומה נברא ביום שני, כמה יש משנברא העולם, ועל מה העולם עומד, ותורתן אמת. אמר לו [אדריינוס] לך ולמד תורתן ואל תמול. אמר לו עקילס אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה, **אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל**, שכן כתוב מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי, ולמי לבני ישראל".

ומבואר באר היטב דמי שהוא ערל ואינו מהול אינו בר כי להשגת קנין התורה וכלשון עקילס הגר "לעולם אם אין אדם נימול - אינו יכול ללמוד תורה", ולכן יש להקדים ברית לתורה כיון שרק על ידי מילה יכול לקנות תורה ודוק.

איברא דגוף הדבר צריך ביאור וטעם מדוע אכן כן הוא "שאם אין אדם נימול - אינו יכול ללמוד תורה".

ונראה לי שיוכן היטב עם מה שמצאתי דברות קדשו של רבינו יוסף יעבץ ז"ל ממגורשי קסטליה שבספרד, בביאורו המופלא על מסכת אבות (פ"ג מ"ז) על המשנה: "הוא [רבי עקיבא] היה אומר, חביב אדם שנברא בצלם. חיבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם. חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה יתרה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם" כה פירש:

"הוא היה אומר חביב אדם. חביבין ישראל. דבק עם מה שלמעלה והוי מקבל את כל האדם בשמחה כמקבל פני שכניה. וענין אלה השלשה מאמרים המסולאים בפז יקר מאד, הודיענו רבי עקיבא בהם מעלתנו על שאר האומות, כי השי"ת ברא האדם והשליטו על בעלי החיים בכח השכל אשר בו, כאומרו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו וגו'. ולזה האדם ניצב הקומה להורות כי שרשו ועיקרו למעלה, ואין כן שאר בעל חיים שהם כפופים, להורות כי שרשם למטה בארץ. ובזו המעלה אפשר לו לאדם להשאיר נפשו בהדבקו במושכלות, אלא שזה רחוק מאד לא נמצא אחד מאלף ישיג זה השלמות. וזה הצלם אשר נברא האדם נושא לכל החכמות, כי בו אפשר להשיגם כולם, וכבר אמרו על אדם הראשון שהיה חכם גדול יודע כל מה שאפשר לידע בטבעי הדברים. ובוזה נשתתפנו אנחנו קהל ישראל עם שאר האומות.

אבל נתייחדנו מהם בזכות אברהם ע"ה בענין אחד גדול יותר מאד, והוא הענין אלהי אשר חל עלינו, כאומרו (בראשית י"ז) להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו, ושם בריתו בבשרנו, להורות הענין אלהי אשר חל עלינו, ומכאן זכינו לתורה האלהית שלא תפול תחת החקירה השכלית והיא למעלה ממנה, על כן לא תושג כי אם בנבואה.

וזה הענין האלהי אשר אמרתי הוא נושא התורה, כמו שהצלם נושא החכמות כולם, וכמו שכל אחד מן האומות אשר לא נשתמש באותו הצלם לדעת המושכלות ולהוציאם מן הכח אל הפועל להיות מכלל חסידי אומות העולם שאמרו ז"ל עליהם שיש להם חלק לעולם הבא, יכרת והוא כבהמה, כן עונש כרת לישראל שלא מל בשר ערלתו. נמצא כל המון ישראל מוכנים לעולם הבא בלא טורח ועמל. ולזה אמר ואבדיל אתכם מן העמים להיות "לי" דייקא.

ובל זה הענין גילה לנו השי"ת בפרשת אם בחוקתי, כשייעד להשרות שכינתו בינינו, כאומרו ונתתי משכני בתוכם וגו' וכך אמרו נפלאות לעתיד ואולך אתכם קוממיות, אמרו ז"ל אחד קוממיות הקומה שתי קומות, הקימה האחת אשר בה נתייחדנו מהבעלי חיים ונשתתפנו עם האומות, והוא תכלית אצלם והכנה וראשית לנו לענין האלהי אשר חל עלינו שהוא נושא התורה, והוא הקומה אשר בה נתייחדנו מהאומות כולם.

וזה הסוד גלה לנו מי שנכנס בשלום ויצא בשלום, [רבי עקיבא ע"ה] תחילה אמר הענין אשר בו נשתתפנו עם האומות, והוא ענין דברי המשנה הראשונה, ובמשנה השניה הודיענו הענין האלהי הדבק בנו, הוא אמרו חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, והבן יש לו יחס עם האב.

ואמר במשנה השלישית שזה הענין נושא התורה, כמו שהענין הראשון נושא החכמות, נמצינו יורשים העולם הבא מצד היותנו יחידים, ומעלת כל יחיד כפי מעלת התורה אשר למד ועשה. ואילו ידעו זה קצת מבני עמנו לא היו מסתפקים בילדי נכרים" עכ"ל.

ובדברות קדשו הנפלאים זיע"א מבואר באר היטב שכל ענין ברית המילה אשר בבשרנו "הוא הענין אלהי אשר חל עלינו", ודבר זה הוא הפתח להשגת התורה "ומכאן זכינו לתורה האלהית", והוא הוא מה שאמר עקילס: "לעולם אם אין אדם נימול - אינו יכול ללמוד תורה", כי הערלה האטימות חופה ואינו יכול ללמוד תורה והם דברי חז"ל שתקנו בכרכת המזון "ברית ותורה", והבן.

וחושבני שעם הנ"ל יש לומר שהרמב"ם ז"ל גם לאמור רמז ונתכוין, שכה כתב בהלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"א): "בשלשה כתרים נכתרו ישראל, כתר תורה, וכתר כהונה, וכתר מלכות, כתר כהונה זכה בו אהרן שנאמר והיתה לו ולזרעו אחריי ברית כהנת עולם. כתר מלכות זכה בו דוד שנאמר זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי. כתר תורה הרי מונח ועומד **ומוכן** לכל ישראל שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב כל מי שירצה יבוא ויטול", והיינו "מוכן" שכתב הרמב"ם ז"ל, וכדאסברה ניהלן היטב החסיד רבינו יוסף יעבץ ז"ל ודוק היטב.

ודע הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל בספר תשובותיו מהדורה קמא (סימן מ"ב) כה כתב: "תנן ספ"ג הנדרים גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה עולמו, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ואמרינן שם (ל"ב ב') גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר אם לא בריתי, משמע דאם לא בריתי קאי אתרווייהו על מילה ועל התורה, והנה על התורה הפשט פשוט בריתי יום ולילה דכתיב בו והגית יומם ולילה, אבל על המילה אינה נהגת בלילה, ובתוספת יום טוב נדרים כתב דפסקיה לקרא, אם לא בריתי, אזי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, דהיינו את הכל לא שמתי, והוא דחוק.

ויותר נראה דבאמת מילה ותורה שייכים להדדי, וכמו שכתב בספר עוללות אפרים (מאמר שצ"ב) שמילה חצונית היא סיבה למילה פנימית מערלת לב, כשימול ערלת לבבו אז יהיו חדרי לבו פתוחים להבין ולהשכיל ע"ש, אם כן מילה מבוא למילת הלב להבין ולהשכיל בתורה ומצות, אם כן יש לומר דאם לא בריתי היינו גם כן מילה דעל ידי בא לשערי תורה להגות יומם ולילה", וע"ש.

ובעניותי נעלם ממני מדוע רבינו הגרע"א ז"ל הביא כן מספר עוללות אפרים, ולא הביא מדברות רז"ל במדרש תנחומא ומדרש רבה שהבאתי לעיל "לעולם אם אין אדם נימול - אינו יכול ללמוד תורה כנ"ל, וכן מהתימה על הרב עוללות אפרים שלא הזכיר מאמר חז"ל הללו, וצ"י. [בספר עוללות אפרים חוזר על היסוד הנ"ל גם שם מאמר שפ"ו, וריש מאמר שפ"ז, וריש מאמר שפ"ט. חזקיה].

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן ג

בענין דברים השייכים לחכמה מאריכים ימים

מצויה, שהיא הפך ותמורת החיים", ובספר ראשית חכמה (שער התשובה פרק ששי) כתב: "כיון שהעוסק בתורה בסתר מחכים - הא כתיב החכמה תחיה בעליה", ובספר בן יהוידע מנחות (מ"ד א'): "החכמה תחיה בעליה, כי חיים הם מחכמה" ודוק.

ועיין מה שכתבנו והסברנו בזה בחיבורי הנכחי ערך בטחון, וערך בית הכנסת, וערך וידוי, וערך זיכוי הרבים, וערך חישוב תקופות ומזלות, וערך מאכל כשר, וערך ניבול פה, וערך עונג שבת, וערך פרשת התוכחה, וערך קטורת, וערך שבת, וערך שמחה, וערך שתיקה, וערך שכרות, וערך תורה בחצות לילה, וערך תפילה בכוונה, וערך תשובה ודוק.

קהלת (ד' י"ב) החכמה תחיה בעליה, מפסוק זה למדו רז"ל שכל מה שמביא חכמה - מביא אריכות ימים, והוא נכלל בגדר החכמה תחיה בעליה, וזו לשון רבינו הגדול הגר"א ז"ל בספר אדרת אליהו בראשית (א' ח'): "החכמה היא חיות כל אדם, כמו שנאמר החכמה תחיה בעליה, ונקרא חיה כידוע" עכ"ל. ועוד עיין לגר"א ז"ל באדרת אליהו דברים (ל"ג ט"ז), ובביאורו לספר משלי (ג' כ"ב, וט"ז כ"ב), ועיין בספר קהלת יעקב (ערך דופקים ד"ה סע"ב) ודוק. **ובתוב** בספר אוצרות חיים (ד"ג ע"ד): "ובספר איוב (ד' כ"א) ימותו ולא בחכמה, כי סיבת המיתה היא לסיבת חסרון החכמה, כי החכמה תחיה בעליה, ובהסתלקותה - המיתה

סימן ד

ביאורים והערות בסוגיית "במה הארכת ימים"

ובס"ד התעוררתי לדקדק, חדא, כשכל תנא בא ואמר את דברי החסידות שהיה נזהר בהם, כגון רבי זכאי דלעיל שאמר שלשה דברים, האם צריך שיקיים את כל שלושת הדברים שאמר, ורק אז יזכה לאריכות ימים, או די גם אם יקיים אחד מהם, וכבר עמדתי בזה במקומו בס"ד, ועיין בחיבורי ויחי יעקב מהדורה בתרא כתב יד.

ועירני השי"ת ומצאתי עכשיו, לרבה של עיר התורה חלב, הוא הגאון המובהק רבי אברהם ענתבי ז"ל בספרו אהל ישרים (שער הגמול פ"ב דף קי"ז) שאחר שהביא כל אותם

א.

מגילה (כ"ז ב'): "שאלו תלמידיו את רבי זכאי במה הארכת ימים, אמר להם מימי לא השתנתי מים בתוך ארבע אמות של תפילה, ולא כניתי שם לחבירי, ולא ביטלתי קידוש היום" וכו'.

ובהמשך הסוגיא (שם, וכ"ח א'), הובאו עוד חמש מימרות ששאלו לרבותינו התנאים נ"ע, במה האריכו ימים, וכן לאמורא אחד הוא רבי זירא, שגם אותו שאלו שאלה זו, במה האריך ימים ע"ש.

ככתוב בספר התרומה (סימן קל"א), ויש אומרים שחי ארבע מאות שנה, כדכתב בספר הקנה והביא דבריהם הגאון חיד"א ז"ל בספרו יעיר און (מערכת "אות י"ב), ועיין בזה בספר טהרת המים חלק שיורי טהרה (מערכת ר' אות ל"א), ובחיבורי אות יעקב שעל ספר יחי ראובן (מערכת ר' דף קי"א) ע"ש. [ועיין בחיבורי הנכחי ערך קובר מתים וש"נ].

ומדוע לא מצינו ששאלו אותם במה האריכו ימים, והלא רבן יוחנן בן זכאי, ורבי יהודה הנשיא, ותלמידו האמורא רב, מופלגים בחסידות טובא הו, כמבואר גבי רבן יוחנן בן זכאי בסוכה (כ"ח א'), וגבי רבי יהודה הנשיא ורב מבואר היטב בחיבורי ברית יעקב (סימן ג'), וסימן כ"א), ועיין.

ועתה ראיתי בספר היקר דקדוקי סופרים מגילה שם שהביא גירסאות קדמונים ז"ל שלא גרסו שאלו את רבי זכאי, כגירסת התלמוד שלפנינו, אלא גירסתם ששאלו את רבן יוחנן בן זכאי ע"ש, ולפי זה איתנח לן חדא, ועדיין יקשה ומדוע לא שאלו גם את הלל הזקן, ורבי עקיבא, ורבי יהודה הנשיא, שהיו להן תלמידים למאות ולא לפים.

ג.

מגילה שם: "שאלו תלמידיו את רבי פרידא במה הארכת ימים, אמר להם מימי לא קדמני אדם לבית המדרש, ולא ברכתי לפני כהן, ולא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה", ובתוספות שם (ד"ה שאלו) כתבו: "קשה, דאדרבה היה [זה שרבי פרידא האריך ימים] בזכות שהיה שונה לתלמיד אחד ארבע מאות זימני, ונפק בת קול ואמר נאה לך דליזכי כולי דריה לעלמא דאתי או דליחיי ארבע מאות שנין, אמר הקב"ה יחבו ליה הא

עצות ודברים המאריכים ימים שנאמרו בסוגיא דמגילה הנ"ל, סיים וכתב: "ומשמע בתלמוד שם שבכל אחד ואחד מהדברים הנזכרים לבד, מהני לאריכות ימים, ולא בעינן עד שיהיו כולהו", הרי דפשיטא ליה דאין צריך עד שיהיו כולם. [ויש לעיין מהיכן משמע ליה].

ב.

עוד יש לי לדעת, מדוע רק את רבותינו התנאים הללו שאלו התלמידים במה האריכו ימים, והלא מצינו עוד הרבה תנאים שהאריכו ימים, שהרי הלל הזקן, ורבן יוחנן בן זכאי, ורבי עקיבא האריכו ימים וחי מאה ועשרים שנה, כדתניא בספרי (פרשת וזאת הברכה), ומדוע לא מצינו ששאלו אותם תלמידיהם במה האריכו ימים.

ובן רבי יהודה הנשיא האריך ימים הרבה, יותר ממאה שנים, וכמבואר בחיבורי הנכחי (ערך דיבור לצמצם בו, וערך חישוב תקופות ומזלות), וכן האמוראים רב ורבי יוחנן האריכו ימים הרבה, עד שיש אומרים שהאמורא רב הפליג בזקנה טובא וחי שלוש מאות שנה כנודע, וכמו שכתב רבינו בצלאל אשכנזי ז"ל בספר שיטה מקובצת מסכת כתובות (פ"א א' ד"ה והתניא): "ומצאתי בסדר עולם להרמב"ם שרב חי שלוש מאות שנה" עכ"ל, ויש אומרים שרב חי ארבע מאות שנה, כמובא בהגהות המיוחסות למהר"ח ז"ל לספר זהר הקדוש ח"ב (דנ"ב ע"א אות א'), ועיין בחיבורי אות יעקב שעל ספר יחי ראובן (מערכת ר' דף קי"א) ע"ש. [ועיין בחיבורי הנכחי לקמן ערך דיבור לצמצם בו, וערך ותרו, וערך שתיקה, וערך תפילה באריכות, וערך תפילין].

גם האמורא רבי יוחנן זכה לזקנה מופלגת, עד שיש אומרים שחי שלוש מאות שנה,

שהגידו לתלמידים במה האריכו ימים, וכן הוא בספר חסידים שם (סימן תקכ"ג) עיין שם.

וכתב לי בני היקר חכם ונבון רבי עמנואל הי"ו: "עם הדברים האמורים לעיל נתיישבה שאלת התוספות ז"ל, כיון שרבי פרידא לא יכול היה ללמד כן לתלמידיו בתור הנהגה והוראה שילמדו את תלמידיהם שמונה מאות זמני, כי מעשה שהיה בתלמיד הזה נדיר הוא, ולא ימצא בכל יום תלמיד כזה, ולכן כיון שאי אפשר היה ללמד כן לתלמידים, העדיף רבי פרידא להסתיר מעשה זה, כדקיימא לן בעלמא "שהמסתיר מעשיו הטובים יקר בעיני ה'", ולא אמר זאת לתלמידיו שמפני זה זכה לאריכות ימים, ורק אמר שמימיו לא קדמו אדם לבית המדרש וכו', כי דברים אלה תלמידיו אכן יכלו לקיים" ודפח"ח.

ואני בעניותי יש לי עוד לומר ולהסביר בס"ד טעמו של דבר, מדוע רבותינו גילו הדברים שהביאום לאריכות ימים, עם דברי עטרת המפרשים רש"י ז"ל, שבביאורו למסכת אבות (פ"א מ"א) כתב: "ונמצא שם שמים מתחלל על ידיכם, לפי שהכל יאמרו ראיתם הללו בני אדם שהיו תלמידים הגונים, ומתו בחצי ימיהם ולא הגינה תורתם עליהם, שכתוב בה כי אורך ימים ושנות חיים, וכתוב כי הוא חייך ואורך ימך, וכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה".

ובודאי מקור דברי רש"י ז"ל, מתלמוד ערוך בתענית (ה' ב') גבי שמואל הנביא ע"ה דאי הוה נח נפשיה אדווטר הווי מרנני אבתריה, ועיין שם בפירוש המיוחס לרש"י ז"ל, ובפירוש המיוחס לרבינו גרשום ז"ל, ועיין רש"י יומא (פ"ו סע"א) ודוק.

ולפי דברי רש"י ז"ל במסכת אבות דלעיל, אתי שפיר בפשיטות מדוע רצו התלמידים

והא כדאמרו בעירובין (נ"ד ב'). ויש לומר דמעיקרא לא ידע כן עד לבסוף שראה שחיה כל כך" עכ"ל.

ובתוספות רא"ש ז"ל מגילה שם תירץ: "ויש לומר דהך עובדא דהכא קודם לעובדא דהתם, אי נמי דזה הטעם לא היה יודע רבי פרידא עד לבסוף שהאריך רבי פרידא ימים ארבע מאות שנים, ולא הבין שהיה מפני שהיה שונה לתלמידיו ארבע מאות זמני ההלכה".
 [ולתירוצו הראשון זכיתי בס"ד בחיבורי ויחי יעקב (ס"ס י"ה) תל"ת, ועיין שם מה שהבאנו עוד בזה, ולקמיה בסמוך אות ד' ודוק].

ראיתי לגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו לחיים בירושלים על ירושלמי תענית (פ"ג הי"א דכ"ט סע"א) שעמד איך רבותינו תנאים ואמוראים במסכת מגילה (כ"ז ב' וכ"ח א') גילו והודיעו מעשיהם הטובים לתלמידיהם, שבסיבתן האריכו ימים, והרי המסתיר מעשיו הטובים - יקר בעיני ה' עד מאד, וכזאת יש להבין בירושלמי תענית (שם) שהאמורא רב אדא גילה והודיע לחכמים אחת עשרה הנהגות טובות שהיה נזהר בהן.

והוא ז"ל תירץ שם: "ואין בזה משום יהרא מה שרב אדא גילה אותם, יען כי ללמד לאחרים מותר, כדכתב בספר חסידים ברב עם תלמידיו, וכן אותם חכמים שהשיבו במה האריכו ימים הם כיונו להתלמד וללמד, וכשאינו מודיע להם ח"ו איכא סוג דמונע בר וגו', ואל תמנע טוב מבעליו" ע"כ.

ודברי ספר חסידים נמצאים שם (סימן ט"ו): "לא ישבח אדם בעונה שלו, שנאמר יהלך זר ולא פייך. ואם רוצה לשבח עצמו לתלמידיו ולחביריו כדי שילמדו מדרכיו, יכול הוא לשבח את עצמו, כמו שאמר דוד ואחי תמים עמו, כי שמרתי דרכי ה'. **וכן מצינו**

ד.

ועוד נתעוררתי בס"ד, מדוע האמוראים הקדושים רבינא ורב אשי מסדרי התלמוד קבעו כל עניני העצות והדרכים המביאים לאריכות ימים במסכת מגילה דייקא, ומדוע כאן קבעום, שהרי כבר קבלנו מגדולי רבותינו חכמי לבב זיע"א, שכל דברות רבותינו בתלמוד הקדוש "תלמוד בבלי", הוא השדה אשר ברכו ה' (כהגדרת בעל חרדים פרק ע"ג), מלבד שעמוקים דבריו עד אין חקר ושיעור (עיין לשון הרמב"ם בהקדמתו לחיבורו הגדול), עוד בה, שגם סדר הדברים מכוון עד למאוד מאוד, וכל דבר ודבר שרז"ל קבעו מקומו במסכת מסוימת, או בפרק מסוים, יש בו חכמה בינה דעת והשכל, ועומק וכוונה רבה וגדולה, כנודע.

והנני להביא מה שמצאתי בזה לגאון שר התורה אדמו"ר רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל, בספרו קומץ המנחה ח"ב (אות ע"ט ד"ה פרשת וישלח) שכתב: "בספר הזהר ח"א (דקע"א ע"א) דורש ירך על תמכי אורייתא כירך שמעמדת הגוף (והגוף הוא יעקב שהוא התורה כנ"ל) וכו', כי עמי הארץ הם תמכי אורייתא, וכמו שאמרו בכתובות (ק"א ב) מצאתי להם רפואה מן התורה כו' ובשאר דוכתי, ובזה תבין מה שאמרו בחולין פרק גיד הנשה (צ"א א) ליבעי רחמי אתכליא על עליא דאלמלא עליא לא אתקיימין אתכליא כו', וכלשון הזהר וכד לא ישתכח מאן דסמיך ליה כדין לא יהיה הקול קול יעקב כו', שייכות המאמר לענין הפרק, כאשר קבלתי שיש שייכות לכל מאמר אל הענין המדובר והנרצה בפרק ומסכתא שבא בו, ולא דבר ריק הוא ואם ריק מכס" כו', ודפח"ח.

ואכן זה יסוד גדול במשנת הגאון רבי צדוק הכהן זצ"ל לקבוע "שייכות המאמר

לדעת הסיבות המביאות לאריכות ימים, ומדוע רבותיהם גילו והודיעו ולימדו מה הסיבות והעצות שהביאום לידי אריכות ימים, ולא הסתירום, עם דבעלמא "המסתיר מעשיו הטובים יקר בעיני ה' עד מאד", וכוונתם רצויה, כדי שלא יהיה חילול ה' אם לא יאריכו ימים ויסתלקו בעודם צעירים ח"ו, ובכל מקום שיש ח"ו חילול ה' רח"ל, יגלה ויגלה מעשיו הטובים ודוק היטב.

עוד מבואר בדברי הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל שצריך ללמד לאחרים במה יאריכו ימים, והיודע ואינו מלמדם, ח"ו נכנס בגדר "מונע בר וגו', ואל תמנע טוב מבעליו" כנ"ל, ומידה טובה גדולה, שהמלמד לאחרים במה יאריכו ימים, גם הוא עצמו יאריך ימים ויזכה לשנות חיים, כי הנותן חיים לאחרים הוא עצמו יזכה לחיים, כמתבאר בדברי רבינו בעל הרוקח ז"ל, והבאתי דבריו בחיבורי הנכחי (ערך מעקה) ע"ש, ועוד דברינו שם ערך ביקור חולים (אות א), ושם ערך צדקה (אות א) ודוק.

ונראה שעם דברינו אלו, יש ליישב השאלה הנ"ל מדוע ולמה גילו רז"ל לתלמידים מעשיהם הטובים שבזכותם האריכו ימים, והרי "המסתיר מעשיו הטובים יקר בעיני ה' עד מאד", כי רבותינו עצמם ע"ה רצו בזה להאריך ימים, על מנת לעשות רצון צורם וחפץ יוצרם, מחיה החיים ית"ש, וכמשנ"ת היטב בהקדמה לחיבורי זה בס"ד, ודוק היטב.

ובגוף הענין שיש לו לאדם להסתיר מעשיו הטובים, וגדרי הדבר, נתבאר בס"ד במקומו. [ועכשיו זכיתי ונדפסו מהדברים בקובץ התורני היקר "מקבציאל", תשס"ח, (גליון ל"ד דף קמ"ד אות א) עש"ב, ועיין בחיבורי הנכחי לקמן ערך ספר תורה נותנים לו לקרות וכו', וערך צדקה אות א', ודוק].

אפשר לומר דקבעו רז"ל עניני אריכות ימים במסכת מגילה דווקא, לפי הידוע, שכל נס המגילה היה נס נסתר, וכביכול בדרך הטבע, ונעשה בגלות, ושם ה' לא נזכר במפורש במגילה, אסתר - הסתר אסתיר [ואולי מגילת אסתר, היינו גילוי ההסתר], וכך גם אריכות ימיו של האדם היא נס נסתר, וכלשון רבינו בחיי ז"ל בהקדמתו לפרשת כי תשא: "יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה, (משלי י"ז), שלמה המלך ע"ה למדנו בכתוב הזה כי שנות האדם מתארכים או מתקצרים, לפי הזכות והעונש, וזה בדרך נס נסתר וכו', כי קיצור הימים קודם הנגזר, ותוספת הימים על הנגזר, אין זה כי אם נס גמור והוא הנסתר מעיני הבריות, שאינם רואים בזה אלא מנהגו של עולם וטבעו, והענין הזה הוא יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו ע"ה עד שיאמין שכל דברינו ומקרינו כולם נסים נסתרים, אין להם טבע ומנהגו של עולם, לא ליחידים ולא לרבים, אבל בעשותו המצוה יצליחנו שכרו, ובעשותו העבירה יכריתנו עונשו". והוא לשון הרמב"ן (ס"פ בא), ומרן ז"ל בבית יוסף יו"ד (סימן רפ"ה) כתב: "יותר חביב לאדם אריכות ימים משמירת הבית, משום דאריכות ימים הוא נס נסתר וכו', ודוק.

ה.

וראיתי לנכון לחתום דברינו, בהבאת דברות קדשן של רבותינו ראשונים כמלאכים גאוני תקיפי קמאי ז"ל, בביאור הסוגיא דשאלו תלמידיו במה הארכת ימים הנ"ל.

כתב רבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (סימן תתר"ו דפוס ברלין): "המכבד הקב"ה - הוא יכבדנו, כי מכבדי אכבד, לא תאמר אכבדהו במה שכתוב בתורה, אלא אפילו בדבר

לענין הפרק והמסכת", כמו אגדות החרבן שנקבעו במסכת גיטין, ודווקא ובמסויים בפרק הניזקין, וכן עניני מתן תורה שנקבעו במסכת שבת, ודווקא ובמסויים בפרק רבי עקיבא, וכמבואר בדבריו ז"ל בהרבה מקומות, עיין לו בארוכה בספרו פרי צדיק בראשית (ד"ו רע"ג), ושם ספר דברים (דק"ו סע"ג, ודק"ט סע"א), ועוד בכמה מקומות ואכמ"ל.

ובספר רמתיים צופים על מדרש תנא דבי אליהו רבה (פלא"א אות צ"ז) כתוב: "שמעתי ממו"ר הר"ב מפרישסחא ז"ל, שסידור התלמוד הוא כמו סידור הכוכבים ברקיע, כן הוא מסודר כל מימרא וכל תיבה בתלמוד, וכמו שכתוב מסדר את הכוכבים, וכן הסדרים כמרומו על הפסוק והיה אמונת עתך (שבת ל"א) עיין שם. ועיין מה שכתבתי בס"ד דבר נפלא בחיבורי הדר יעקב ח"א (סימן ל') וצרף לכאן, ועיין עוד בחיבורי ישועות חיים (סימן ג' הערה ב') ודוק היטב.

ועם שיש לומר שאחר שהתלמוד במסכת מגילה שם עסק בענין אם מותר להשתין בתוך ארבע אמות של תפילה, ואגב זה הביא דברי רבי זכאי שעם שמותר היה נזהר בזה כל ימיו, ובזה תלה אריכות ימיו, ואגב דאגב הביא התלמוד כל אותם אלו שנשאלו במה האריכו ימים, וכמנהג התלמוד כנודע.

ועדיין אין הדעת שוקטה בהא, ועוד אם משום הא, יכול היה התלמוד לקבוע כל סוגיא זו במסכת תענית, הקודמת למסכת מגילה, שם **בפרקא דחסידי** (כ"ב) אגב חסידותיה דרב אדא בר אהבה, ולכאורה הוא מקום יותר ראוי, או במסכת סוטה אגב מה שאמרו שם (ט"ל א') גבי ברכה על נשיאות כפים ע"ש, ועיין.

ובראות בני יקירי חכם ונבון רבי עמנואל הי"ו הדברים האמורים כתב לי: "ואולי

הרי מכאן, כל מי שמוסיף גדרים יותר ממה שכתוב, שעושה רצונו של הקב"ה, אם הלכה כאחד להקל ולהחמיר, חוץ ממחלוקת, וחוץ ממאן דסתרי אהדדי בית שמאי ובית הלל שהרי רבי טרפון החמיר כבית שמאי ונסתכן".

והן הם הדברים האמורים בספר חסידים (הגיל, סימן ר"י): "אם ראית תלמיד חכם שהאריך ימים, דע לך שהוסיף דקדוקים על חברו, דברים שאינם כתובים בתורה, שהרי בפירוש אמרו במגילה (כ"ז ב') במה הארכת ימים וכו', ואין שם דבר אחד מן התורה, אלא דקדוקים של סברא שאינן של תורה" ודוק היטב.

ועוד אביא דברות קדשו של חד מבעלי התוספות, רבינו יהודה ב"ר קלונימוס ז"ל, בספרו המופלא יחסי תנאים ואמוראים (ערך רבי זכאי דף קנ"ד), הבאתי דבריו בחיבורי ויחי יעקב (סימן ל"ח): "נראה לפרש כל ההיא דהאריכו ימים דגרסינן התם [מגילה כ"ז ב' וכו' א'] ששאלו התלמידים במה הארכת ימים, וכל אחד ואחד תלה במה שלא תלה חברו, וכבר מצינו בכמה זכיות זוכה אדם לאריכות ימים וכמו שנכתוב לקמן, ובאותם זכיות לא תלו אריכות ימיהם, והטעם לפי שהפליגו בזקנה גדולה, כרבי פרידא שהוסיפו לו לעת זקנותו ארבע מאות שנים, וכן רבי יהושע בן קרחה שכשהיה בן מאה ושלשים שנה נולד לו בן, והעלה שן חלב, כדאיאת במדרש שוחר טוב (מזמור צ"ב), הפלגת זקנה כזו אינה על חנינם, וגם כל אלו הזכיות שתלו בהן זקנתם, לא מנו חכמים אחד מהן בכלל דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקין קיימת לעולם הבא. [א"ה יח"ס: עיין בחיבורי ויחי יעקב (סימן מ"א, וסימן ח"ז), ולגאון רבי אברהם ענתבי ז"ל בספרו חכמה ומוסר (דרך חיים פ"ג דף ק') ודוק].

שאינ כתוב, אלא במה שתוכל לחשוב בזה חפץ הקב"ה, שתשים בדעתך זה אעשה לכבוד הקב"ה, תדע לך שכן הוא, שהרי אמר רב יהודה אמר שמואל מותר להשתין מים בתוך ארבע אמות של תפילה וכו' [מגילה כ"ז ב'], הנה ראינו שמותר לכתחילה, ואחר כך מה כתוב שם, שאלו תלמידיו את רבי זכאי במה הארכת ימים, אמר להם מעולם לא השתנתי מים בתוך ארבע אמות של תפילה וכו' וכו' [והעתיק כל הסוגיא דמגילה שם], הרי בכל אלה [ר"ל הנהגות הזהירות שעשו החכמים שבסיבתן זכו לאריכות ימים כמבואר בסוגיא שם], אין כלל אחד מן המצות [ר"ל שנאמר בהם בתורה שיאריך ימים, ככיבוד אב ואם, ושילוח הקן].

ויש לתמוה באלה [ר"ל בכל הדברים שעשו החכמים בסוגיא דמגילה, שבסיבתן זכו לאריכות ימים], אפילו יש להם רמז מן התורה, לא נאמר בהם אריכות ימים, הרי אחד מהם לא אמר על שקיימתי כיבוד אב ואם שכתוב בו אריכות ימים, ושאר דברים שכתוב בהם אריכות ימים, שאלו היה כן נמצא אתה מוציא לעז על הצדיקים שלא האריכו ימים, אלא לא בעבור זה, כי הרבה קיימו כל מה שכתוב בתורה ולא האריכו ימים, ומה ששאלו התלמידים לפי שידעו שכמה חכמים לא האריכו ימים וקיימו כל התורה, לכך שאלו איזה דבר עשו, שהרי הרבה צדיקים שקיימו כל התורה ולא האריכו ימים כמו אלה החכמים הכתובים לעיל, לכך שאלו איזה דבר עשו, ואמרו לפי שהוספתי מדעתי על התורה מה שחשבתי שמא טוב בעיני הקב"ה שאחמיר על עצמי מזה, והוספתי לעשות פעמים שאין הלכה כן, ואף על פי כן הוספתי להחמיר על עצמי, והקב"ה כיון שראה שהוספתי יותר מחבירי האריך לי ימי.

ודע כי טובא איכא למשמע מדברות קדשו ז"ל, חדא, דהכא במסכת מגילה לא מיירי אלא בדקדוקי מצוה ובהנהגות חסידות, דלאו מעיקר דינא ורובא דאינשי לא זהירי בהו כלל, וזה כדכתב רבינו יהודה החסיד ז"ל כנ"ל. [ומצאתי לגאון המובהק רד"ל ז"ל במבואו היקר למדרש פרקי רבי אליעזר (ר"ז סע"ג) שכתב: "ביארתי בחידושי למסכת ברכות שאף דברים האסורים **מדינא**, רק שקשה להזהר בהם חשיב במסכת מגילה (כ"ז ב' וכ"ח א'), אף שמדברי התוספות והרשב"א שם לא נראה כן" ודוק].

ותו שמע מינה, שיש דברים המאריכים ימיו של אדם, אבל יש דברים הגורמים לאדם **אריכות ימים ושנות חיים בזקנה מופלגת**, ולפי זה נתיישבה קושיית התוספות מגילה (שם) בהא דרבי פרידא ודוק. [מלבד מה שהבליע בנעימה רבינו יהודה ב"ר קלונימוס ז"ל בריש דבריו שכתב שלרבי פרידא הוסיפו לו **לעת זקנותו** ארבע מאות שנה, שגם בדבריו אלו נתיישבה קושיית התוספות, וכפי שהערנו בחיבורי ויחי יעקב (ס"ט י"ח) ע"ש, ועיינן לעיל בסמוך (אות ג) ודוק היטב].

ורש"י ז"ל במסכת מגילה (שם) כתב: "במה הארכת ימים, **באיזה זכות**", וכן במסכת סוטה (ט"א א') פירש רש"י ז"ל: "איזה זכות בידך שהארכת ימים", וחוכך אני האם יש לפרש בדבריו שנתכוון כדברי רבינו יהודה ב"ר קלונימוס ז"ל שהבאנו, דהכא לא מיירי **במצוות** הגורמות לאריכות ימים, כתורה ותפילין, אלא **מיירי בזכויות**, דהיינו דקדוקי מצוות דלא זהירי בהו אינשי, ועיינן.

ו.

בספר החשוב מופת הדור (פרק כ' דף נ"ג) כותב הגה"צ רבי אלחנן הרצמן שליט"א:

ונראה לי שכל אותם זכיות, הן הדברים שאין בני אדם רגילין להזהר בהן, ונוהגים בהן קלות, וכלא חשיבא בעיניהן והם [ר"ל אותם החכמים שבמגילה שם] נזהרו בהן כל ימיהם, הראה הקב"ה דוגמא כמה גדולין הן לפניו, וכענין הזה ביקש דוד רחמים ואמר למה אירא בימי רע, מפני עון עקבי, דברים שאדם דש בעקב ואין נותן לב, הן מקטרגין אותו, וכיון שבני אדם דשין אותן - כל הזהיר בהן אין מידת הדין פוגעת בו, שאם בכך נזהר, כל שכן שמקיים את המצוות הנוהגות בכל בני אדם להזהר בהן, וגרסינן במסכת שבת (ס"ג א') כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע, אמר רבה אסי ואיתימא רבי חנינא בר פפא אפילו הקב"ה גוזר גזירה הוא מבטלה, שנאמר באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה, ואם הוא מבטל גזירה קשה, כל שכן שעל עצמו אין לקטרג.

והתם במסכת מגילה בהני זכיות [שנזהרו בהם אותם החכמים], ככולהו אין בני אדם מדקדקין, והם דקדקו בהן ונזהרו כל ימיהם, ולכך הפליגו בזקנה גדולה, כי יש דבר שאמרו רבותינו דמאריכין ימיו של אדם כגון מאריך באחד, ומאריך על שלחנו וכו', ותורה מארכת ימיו של אדם, וכן תפילין וכו', זהו לכל אדם, אבל הפלגת זקנה ככל הני דמגילה אינן מאריכין, דאי לא נימא הכי כששאלו התלמידים במה האריכו ימים, למה לא תלו הזכות באמן או בתפילה, או בזריזות התפילין, אלא שמע מינה שאריכות ימים של אלו החכמים מופלגין מאוד מאריכות מצות אלו" עכ"ל.

והמעיינן יעיין היטב בדברי קדשו ז"ל, וישווה הדברים עם דברות קדשו של רבינו יהודה החסיד ז"ל דלעיל, ועוד יתבאר בס"ד.

ובמסכת אבות (פ"ב מ"ח) אמרו חז"ל: "מרבה תורה מרבה חיים", ורבינו אברהם גאלנטי ז"ל בספר זכות אבות שם כתב: "כי מקור החיים היא התורה וכו', כדאיחא בספר זהר הקדוש, נמצא שבהרבות התורה, מעורר שורשיה הנטועים בחיים, ומוסיפים חיים ללומדיה" עכ"ל.

ובס"ד כתבתי לעיל, בהקדמת חיבורי הנכחי, לבאר מה פשר דבר בקשת התלמידים לדעת במה האריכו ימים רבותיהם, ומדוע רבותיהם השיבום דבר, וגילו והודיעו במה אכן זכו לאריכות ימים, עם דקיימא לן "המסתיר מעשיו הטובים - יקר בעיני ה' עד מאד", עיין שם וצרף לכאן.

"הסבא מקלם זצ"ל אמר, כאשר חז"ל ראו אדם שהאריך ימים, שאלוהו במה הארכת ימים, ולא עלה על דעתם לתלות את הדבר בגורם טבעי, כגון חוסן הגוף, או תזונה ואויר משופרים, וכיו"ב, אלא חיפשו אחרי מעלת הנפש, או הנהגה רוחנית ידועה, שבהן ראו את הזכות לאריכות ימים.

ודבר זה אנחנו רואים במרן המשגיח זצ"ל בעל אור יחזקאל, שהיה חולה וחלוש מצעירותו, ובתקופות מסוימות אף היה חולה מסוכן, עם כל זה זכה להאריך ימים ושנים, עד גיל שמונים ותשע שנה, כשכל חייו גדושים בתורה ויראה, וזיכה הרבים במעלות נשגבות עד מאד, וזכה לחזק עולה של תורה כל ימי חייו.

חידושי סוגיות

א. בענין רב נחמן תלמיד שמואל

[קטע מתוך זכרון משה ח"א סי' ז, ועע"ש]

נחמן אתנייא, ורב נחמן תלמידו שמואל הוה, ושמואל אית ליה" וכו', והובא בשיטה מקובצת שם, ועוד עיין בזה לגאון מקרלין ז"ל בספר קהלת יעקב עירובין (מ"ב א' ד"ה ובמהלוקת), ובספר יד אליהו ביצה (כ"ג ב') ע"ש.

ובזה מסביר אני היטב ההיא דעירובין (פ' א'): "בעי רב נחמן עירובי תבשילין צריך לזכות או אין צריך לזכות, אמר רב יוסף ומאי תיבעי ליה לא שמיע ליה הא דאמר רב נחמן בר רב אדא אמר שמואל עירובי תבשילין צריך לזכות". וכו', עיין שם. דרב יוסף לא סתם תמה על שרב נחמן לא ידע דברי שמואל, אלא תמה על שלא ידע רב נחמן דברי רבו המובהק שמואל, והיינו עומק תמיהתו דרב יוסף ודוק היטב.

גם מה שכתב הגאון חיד"א ז"ל להביא ראיה מרב נחמן דהלכה כמאן דאמר דמתחיל בגנות היינו עבדים היינו עם שאיני כדאי בעניותי לא ידעתי מה זו ראייה, שהרי יש לומר שרב נחמן שהיה תלמיד שמואל כידוע (וככתוב ברשב"ם בבא בתרא ס"ה א'), כוותיה דרביה שמואל סבר, ומנהגו היה לעשות כרביה שמואל, שהרי היה אדוק בתורת רבו שמואל, וכלשון הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות ביצה (פ"ד י"ח ב'): "ורב נחמן תלמידו של שמואל הוה, וכוותיה סבירא ליה", והרשב"ם בבא בתרא (קל"ב ב') כתב: "מצאתי בתשובות רבינו שלמה זקני זצ"ל דרב נחמן קאי בשיטת שמואל רבו וכו' ורב נחמן לפרש טעם לדברי שמואל אתא" ע"ש, והרשב"א ז"ל בחידושו בבא קמא (ק"ד ב') כתב: "יש לומר דהכא אדרב

ב. בענין עושין לחי אשירה

[ערות ביעקב ח"א סי' כג]

ואשריהם תשרפון באש שיעורה לאו שיעורא היא, דכשרופה דימא", ועיין תוספות, ריטב"א והרב המאירי שם.

ורבותינו הרי"ף ז"ל והרא"ש ז"ל השמיטו דין זה אם עושין לחי אשירה, ועמד בזה בקרבן נתנאל שם, ועיין מה שכתב לתרץ.

וראיתי לגאון רבי יעקב שור ז"ל בהגהותיו עתים לבניה על ספר העתים (סימן ק"ג אות ק"ג) שכתב: "הרמב"ם פסק דעושין לחי

עירובין (פ' ב'): "איתמר רב חייא בר אשי אמר עושין לחי אשירה, ורבי שמעון בן לקיש אמר עושין קורה אשירה, מאן דאמר קורה כל שכן לחי, ומאן דאמר לחי אבל קורה לא, כתותי מכתת שיעוריה".

ופירש רש"י ז"ל: "כל שכן לחי, דאין לו שיעור לרחבו ועוביו: אבל קורה, צריכה טפח לקבל אריח, ובריאה כדי לקבל אריח, והאי אשירה, כיון דבעי שריפה, דכתיב

כל אלו הבעיות, והר"ן ז"ל קידושיין (פ' ב' דל"ג רע"א) כתב: "והרמב"ם משום דלא שכיחי כשרים כרבי חנינא בר פפי לא חשש לכתוב הכשרים", והמגיד משנה ז"ל הלכות עירובין (פ"א ה"ח) כתב: "ולא נזכר זה בהלכות [הרי"ף], גם לא נתבאר בדברי רבינו [הרמב"ם] ואולי לפי שאינו מצוי", ועיין למרן ז"ל בכסף משנה הלכות יבום (פ"ד ה"ו), ועוד לו שם (פ"ו סה"ד), והלכות איסורי מזבח (פ"ג ה"ג) ולחם משנה שם, וכסף משנה הלכות רוצח (פ"ד ה"י), ולחם משנה הלכות סנהדרין (פי"ז ה"ב), וים של שלמה בבא קמא (פ"ד סימן י"ט), ומשנה למלך הלכות אבות הטומאה (פ"ט ה"ה), ובמראה הפנים לירושלמי שבת (פ"ו סד"ה הבלים לדה"ל ע"ב), ובספר מעשה רוקח על הרמב"ם הלכות שבת (פי"א הי"ד דקע"א ע"ד) ע"ש, ולגאון למהרש"א אלפנדר ז"ל בשו"ת הסבא קדישא ח"ג (חור"מ סימן ל"ד דער"ו רע"א) ע"ש, ועיין בחיבורי מנוחת שלום חי"ב (סימן מ"ו דף קנ"א), וצ"ב.

אשירה אבל לא קורה, והרי"ף והרא"ש השמיטו הדין, ופשוט משום דמילתא דלא שכיחא היא, וכן דרכם כל כי האי גוונא להשמיטם".

והנה אם משום הא דהוי מילתא דלא שכיחא קשה לי שהרי הרי"ף ז"ל והרא"ש ז"ל גבי ארבעת המינים הביאו דין אשירה כמפורש בהלכות הרי"ף סוכה פ"ג, וכן הוא בפסקי הרא"ש ז"ל שם (סימן א', וסימן ח', וסימן י"ג, וסימן ט"ו) ע"ש.

ותו מה נעשה עם כל רבותינו הסוברים שגם דרך הרמב"ם ז"ל להשמיט דברים שאינן שכיחים ומצויים, וכמו שכתבו הרדב"ז ז"ל הלכות נזירות (פ"ז ה"ד): "ואם תאמר למה השמיט רבינו הרמב"ם בעיית רבי ירמיה ויש לומר דמילתא דלא שכיחא היא, ומהאי טעמא השמיט הרמב"ם כל הנך בעיי דדהתם ומשום דלא שכיח כי האי גוונא [לכך] השמיט רבינו